

AARHUS UNIVERSITET

"Det var den mor, jeg gerne ville være"

Fortællinger om mislykket amning i et
sundhedsantropologisk perspektiv

Masterprojekt af Anette Elgaard Jensen

Vejleder: Antropolog, Ph.d., Marie Louise Tørring
Master i Sundhedsantropologi
Institut for kultur og samfund
Aarhus Universitet
Maj 2017

Indholdsfortegnelse

<i>Resumé</i>	5
<i>Summary</i>	6
Kapitel 1: Introduktion	7
<i>Baggrund</i>	7
<i>Amning i Danmark</i>	7
<i>At blive mor</i>	8
<i>Overblik</i>	9
Kapitel 2: Metode	10
<i>Adgang til felten</i>	10
<i>Kvalitative interviews</i>	11
<i>Deltagerobservation</i>	11
<i>Fokusgruppe</i>	12
<i>Egen position</i>	12
<i>Etik</i>	13
<i>Feltnoter</i>	13
<i>Kodning</i>	13
Kapitel 3: Analytisk tilgang	14
<i>Livsfortælling</i>	14
<i>Det gode moderskab</i>	14
<i>Krop</i>	15
<i>Forbundethed</i>	15
<i>Livsfase</i>	15
Kapitel 4: Fortællingen om det gode moderskab	17
<i>Det er jo det, man gør</i>	17
<i>Flaske – det er ikke noget man snakker om</i>	22
<i>At give 'det bedste'</i>	23
<i>Dobbelte forventninger</i>	24
<i>Et brud med tidligere forestilling</i>	25
<i>At forsvare det forkerte 'valg'</i>	26

<i>Kapitel 5: Mælkevejens stjerner</i>	31
<i>At høre sammen</i>	31
<i>Når kroppen svigter</i>	33
<i>Det naturlige valg</i>	35
<i>Kapitel 6: En anderledes tilblivelse</i>	38
<i>Mor i 'Ingenmandsland'</i>	38
<i>Kæmpede jeg nok?</i>	41
<i>Konklusion og perspektivering</i>	43
<i>Afslutning</i>	44
<i>Litteraturliste</i>	45
<i>Bilag 1: Informanterne</i>	48
<i>Præsentation af informanter</i>	48
<i>Bilag 2: Interviewguide</i>	49

Resumé

Hvordan kan man være en god mor, hvis man ikke kan give sit barn det bedste? Sundhedsprofessionelle har pligt til at anbefale amning som noget naturligt og det bedste for barnet. Formålet med dette masterprojekt er at undersøge, hvilken betydning amning har for danske mødres oplevelse af at føle sig som en god mor.

Igennem feltarbejde bestående af primært kvalitative interviews og deltagerobservation, undersøger jeg, hvad der strukturerer vores forventninger til og forestillinger om det gode moderskab, samt hvilken betydning dette har for danske mødres oplevelse af at føle sig som gode mødre – særligt i overgangen fra at være kvinde til at blive mor.

Projektets overordnede ramme er narrativ teori af den amerikanske antropolog, Michael Jackson og tager således udgangspunkt i værket *The Politics of Storytelling*. I denne ramme inddrages den franske sociolog og antropolog Pierre Bourdieus begreber, *habitus felt* og *doxa*, samt den canadiske sociolog, Erving Goffmans begreber *stigma* og *social identitet*, samt *impression management*. Der gøres desuden brug af den britiske antropolog Janet Carstens begreber *slægtskab* og *forbundethed*, den franske filosof Maurice Merleau-Ponty og *Kroppens Fænomenologi*, den britiske socialantropolog, Mary Douglas' hovedværk *Purity and Danger*, samt den britiske antropolog Victor Turners begreb *becoming*.

Projektet viser, hvad forventninger og forestillinger om et normalt og naturligt moderskab, betyder i forhold til danske mødres oplevelse af at føle sig som en god mor. Ligeledes belyser det, hvordan den 'almindelige' historie om at blive mor, ændres radikalt, når amning ikke inddrages i den. Det forklarer dermed også danske mødres behov for at amme for næsten enhver pris.

Det empiriske materiale belyser, hvordan informanterne – mødrene – oplever sig som stigmatiserede og ikke 'rigtige' mødre, når amningen ikke lykkes. En oplevelse af stigmatisering, som i den sociale interaktion, forstærkes i oplevelsen af hele tiden at skulle forsvare et forkert valg.

Projektet belyser problematikken i, at mødrene – i deres fortælling – ikke er 'rigtige mødre', når de ikke ammer. Det blev således ikke det moderskab, som de havde forestillet sig og de må derfor konstruere et andet narrativ.

Slutteligt giver projektet indblik i, hvordan amning kan betragtes som et kulturelt skabt symbol på det gode moderskab, samt hvordan mødre oplever amning som en måde, hvorpå det gode eller det rigtige moderskab kan 'performes' – særligt via de sociale medier.

Summary

Is it possible to be a good mother if you are unable to provide your children with what is best for them? Health professionals have a duty to recommend breastfeeding as it is considered both natural and healthy for the newborn child. The purpose of my Masters Project is to investigate the link between the culture of breastfeeding in Denmark and the impact it can have on how a woman views herself as a mother.

The Masters Project is primarily based upon qualitative interviews and observations of selected mothers. Based on this information, I will investigate the expectations we have on motherhood and the impact this can have on how successful women feel in the role of a mother.

The framework of the Masters Project will be based upon the theory of narratives with reference to the book *The Politics of Storytelling*, written by the American anthropologist, Michael Jackson. The concepts, *habitus felt and doxa*, developed by the sociologist and anthropologist, Pierre Bourdieu, will also be included, as well as the ideas of Erving Goffman concerning stigma and social identity and *impression management*. Other concepts incorporated are those described in books by British anthropologist, Janet Carsten in *The Substance of Kinship*, the French philosopher, Maurice Merleau-Ponty in *Phenomenology of Perception*, , the British anthropologist, Victor Turner in *Betwixt and between*, as well as those highlighted in the book, *Purity and Danger*, by the British anthropologist, Mary Douglas.

The Masters project highlights the impact the expectations about the “good and natural mother” can have in relation to whether or not Danish woman actually view themselves as good enough mothers. It also describes why breastfeeding is thought to be such an intricate and important part of motherhood in Denmark. Hence, when breastfeeding is not successful, the average view of being a “good mother” changes dramatically. Consequently, the majority of Danish mothers will breastfeed their children at all costs.

Empirical evidence highlights how unsuccessful breastfeeding makes the mothers feel stigmatized, thinking they are not good enough mothers. This is reinforced when interacting with others and having to defend the fact that they are not breastfeeding.

The Masters project focuses on issues of mothers not regarding themselves as proper mothers when unable to breastfeed. The expectation they had about motherhood becomes different to what they had imagined and they therefore have to create another narrative.

Finally, this study gives an insight into how breastfeeding can be a culturally created symbol of how motherhood should be. Furthermore, it describes how mothers perceive how breastfeeding can be used to express the good and correct way of being a mother, especially through social media.

Kapitel 1: Introduktion

Baggrund

I forbindelse med mit feltarbejde i februar, udtrykte Karen: *"Selv som børn, når vi legede 'Far, mor og børn', så ammede vi jo også... Så sad vi dér med dukkerne... Så får du lige her og så får du lidt dér..."*

Fra min barndom i 70'erne husker jeg netop denne 'dukkeleg' og henter også historien om *Lottes lillebror*, der *naturligvis* bliver ammet, frem fra mine erindringer (Wolde 1974). Børnebogen er stadig aktuell og som mor har jeg også læst den for egne børn.

Som sundhedsplejerske og internationalt certificeret ammekonsulent (IBCLC), har jeg altid haft en særlig interesse i amning og min opgave som udgangspunkt at præsentere det som det bedste for barnet. I min praksis lukkes jeg dog ofte ind i den helt private sfære omkring det modsatte – at amningen ikke lykkes. Oplevelsen, der konsekvent er forbundet med stor sorg og nederlagsfølelse, har givet mig den primære inspiration til dette projekt.

Amning i Danmark

I Danmark har amning, historisk set, været tillagt forskellig betydning og meget har ændret sig i løbet af blot få generationer (Sundhedsstyrelsen 2013). I publikationen *Svangerskab, fødsel og spædbarnspleje*, udgivet af Sundhedsstyrelsen i 1972, står der om amning – eller diegivning – at modermælken er den mest naturlige spædbarnsernæring, som er fri for smitstof og urenheder. I forlængelse heraf følger et lige så langt afsnit om 'kunstigt ernærede børn', indeholdende vejledning om modermælkserstatning og sutteflasker – en kombination, som ikke ville være tænkelig i en bog, publiceret af Sundhedsstyrelsen i dag (Sundhedsstyrelsen 1972).

Frekvensen for amning i Danmark var netop lavest omkring 1970, hvor færre end 30% af kvinderne – måske som følge af kort barselsorlov – ammede enten helt eller delvist, når barnet var 3 måneder. Dengang som nu udtrykker langt de fleste kvinder et ønske om at amme, ligesom 60% ammer fuldt, indtil barnet er 4 måneder gammelt (Sundhedsstyrelsen 2013: 12).

Det er veldokumenteret, at amning har en lang række sundhedsmæssige fordele, såsom forebyggelse af allergi og infektionssygdomme. Det have betydning for vækst og kognitiv funktion, ligesom det på længere sigt har vist sig at have beskyttende effekt mod sygdomme hos både mor og barn. Den videnskabelige litteratur om amning er efterhånden meget omfattende (Sundhedsstyrelsen 2013: 17 – 19).

I 2002 satte regeringen som et mål, at *'flere børn blev ammet og i længere tid, end det er tilfældet i dag'* (Indenrigs- og Sundhedsministeriet 2002: 52). Således anbefaler Sundhedsstyrelsen aktuelt, at børn ammes fuldt ud i seks måneder og delvist i mindst 12 måneder. En anbefaling, der er baseret

på WHO's anbefalinger og som alt offentligt sundhedspersonale i Danmark har pligt til at følge (Sundhedsstyrelsen 2013).

I forbindelse med sundhedsoplysning, kan det være svært at komme uden om den franske filosof og idéhistoriker, Michel Foucault, der brugte begrebet *biomagt* til at forklare, hvordan 'magt' – gennem viden – kan udfolde sig gennem sundhedspolitikker i praksis (Foucault: 1982, 1993). Han er således relevant, når vi taler sundhedsfremme og anbefalinger, der 'styrer' kvinder mod et ønske om at amme. Et ønske, som – i Foucaults optik – bliver pålagt kvinden, men som hun selv opfatter som iboende. Det problematiske i dette er de mødre, der ikke lykkes med at amme og som så ikke bliver inkluderet i denne 'sundhedsdiskursens virkelighed'.

At blive mor

Antropologisk har moderskab og amning været omdiskuteret som et både naturligt, biologisk og kulturelt begreb, og således har den amerikanske professor i antropologi, Sherry Beth Ortner problematiseret den universelle opfattelse af, at kvinder er tættere på naturen, mens mænd er tættere på kulturen. Altså at biologiske aspekter som amning, fødsel og moderskab typisk er forbundet med til dét at være kvinde. Ortner argumenter for, at disse elementer påvirker kvindens rolle og selvopfattelse, samt at det er nødvendigt at også at betragte køn som kulturelt konstrueret (Ortner 1981: 9).

Ligeledes beskriver den feministiske professor i sociologi Nancy Chodorow i *The Reproduction of Mothering*, kvindens identitet er socialt konstrueret og ikke betinget af natur og biologi (Chodorow 1992: 15 – 17). I den forbindelse har antropologen Kirsten Hastrup skrevet en artikel om, hvordan kvinder på Island indtil slutningen af 1800-tallet – som følge af deres særlige tilknytning til koen som et helligt og livgivende dyr – gav deres børn komælk, frem for brystmælk. Pointen er den samme, nemlig at amning ikke blot er naturligt og biologisk, men et resultat af social konstruktion, samt at til- eller fravalg altid skal ses i en kulturel kontekst (Maher 1995: 104).

Apropos kultur, så efterlader det ofte danske mødre i stærke følelser og store personlige udfordringer, når amningen ikke lykkes. Jeg har altid haft forståelse for denne reaktion, men inspireret af den amerikanske antropolog Clifford Geertz, der med hans idéer om en *Thick Description* mener, at antropologiens opgave er at forklare kulturer gennem detaljer, konceptuelle strukturer og betydninger (Geertz 1973), er formålet at udfordre min umiddelbare antagelse om, at dette blot er en naturlig erkendelse af, at mødrene så ikke kan give deres børn 'det bedste'. Med projektet ønsker jeg, gennem dybere, antropologisk analyse, at folde mødrene personlige oplevelse med den mislykkede amning ud.

Billedet på forsiden, som er tegnet af Lea Rasmussen, fungerede som illustration til artiklen *Mor-monster – sådan slipper du af med hende*, bragt i magasinet *Vores Børn* den 6. maj 2014. Som et visuelt symbol, præsenterer billedet meget præcist den oplevelse, som mødrene ofte beskriver og giver mig således også association til H.C. Andersens fortælling om *Den grimme ælling* og dét at føle sig anderledes (Andersen 2009: 202 – 209).

Tilgangen til projektet er fænomenologisk, samt et forsøg på at '*overvinde min etnocentrisme*' og dermed bane vejen for et 'kritisk blik' på egen praksis (Geest 1995).

Jeg har ofte haft den overvejelse, om vi sundhedsprofessionelle 'gør det godt nok' hvad angår disse mødre? Er frasen '*Den gode mor sidder ikke i brysterne*' overhovedet brugbar eller blot en ringe trøst? Eller er der noget om snakken, når moderne mødre på de sociale medier omtaler os sundhedsprofessionelle som en '*amme-mafia*'? Formålet med dette projekt er at forstå, hvilken rolle amning spiller for danske mødre i moderskabet anno 2017 og leder mig således hen til følgende spørgsmål:

Hvilken betydning har mislykket amning for danske mødres oplevelse af at være en god mor?

Overblik

I det følgende kapitel vil jeg gøre rede for mit feltarbejde og de valgte metoder, inden jeg i kapitel 3 præsenterer analytisk tilgang.

Kapitel 4 – 7 indeholder analysen, hvor idéerne om den mislykkede amning og disses betydning for oplevelsen af at være en god mor, foldes ud og undersøges ved hjælp af empirien.

Slutteligt samles analysens resultater i konklusion og perspektivering.

Kapitel 2: Metode

Feltarbejde er antropologiens vigtigste metode og den er baseret på den anerkendelse, at konteksten har afgørende betydning for det levede liv, samt hvad mennesker fortæller om netop dette liv. Derfor må antropologen for en tid tage plads i det fremmede rum og lade sig indskrive i det anderledes (Hastrup 2010: 93). Med dette som udgangspunkt, tog jeg i en periode del i mine informanternes liv og mit samlede feltarbejde strakte sig, fraset fokusgruppen, fra ultimo januar til primo marts måned. Den antropologiske tradition tro, rejste jeg ikke ud og studerede en afgrænset lokalitet i hele perioden, men byggede mit empiriske materiale op af et flerstedet etnografisk studie i egen kultur, bestående af kvalitative interviews og deltagerobservation (Wadel 1990: 18 – 20).

Jeg har gennemført otte semistrukturerede interviews med mødre, der rigtig gerne ville amme, men ikke har kunnet lykkes med det. Metoden som adgang til mødrenes personlige oplevelser, viste sig hurtigt at skulle blive det bærende i projektet. Triangulering af metoder er, herunder deltagerobservation, kvalitative interviews og litteraturgennemgang, er brugt til at styrke analysens validitet (Patton 2002: 244 – 245). Som supplement har jeg valgt at gøre brug af sociale medier, såsom Facebook og Instagram.

Proces fra feltarbejde til slutning i projektet er, hvad der kan betegnes som en 'runddans' mellem teori, metode og data (Wadel, 1990: 129 – 130). Hastrup bruger ikke betegnelsen runddans, men mener det samme, når hun siger, at den antropologiske metode er 'bøjelig' og ofte må tilpasses undervejs, når nye sammenhænge i materialet forekommer (Hastrup, 2010: 399).

Adgang til felten

Som antropologistuderende fik jeg mulighed for adgang til eget felt – min profession som sundhedsplejerske – på en anderledes måde. Mit udgangspunkt at skabe kontakt til felt og informanter via mine kolleger. I antropologien har feltarbejde i eget samfund gennem tiden været genstand for stor diskussion om, hvad der udgør et rigtigt felt og dermed definerer det rigtige feltarbejde. Et vigtigt grundprincip for antropologisk forskningspraksis er dog, at dele tid og rum med de mennesker, der udgør undersøgelsesfeltet (Hastrup 2010: 97), ligesom det kræver blik for kunsten at være 'sociolog på sig selv' (Wadel 1990: 59).

I mit feltarbejde delte jeg således tid og rum med informanterne i deres eget hjem, på relevante mødegange på forældrekurset Familie med Hjerte, samt i offentlige ammerum i henholdsvis Salling, Magasin og Bruuns Galleri i Aarhus.

Mit udgangspunkt var, at informanterne ikke havde kendskab til mig som sundhedsplejerske. Med dette for øje, tog jeg kontakt til de tre omkringliggende kommuner, som formidlede kontakt til to informanter. De øvrige informanter har jeg fået kontakt til gennem kolleger, samt gennem 'nogen, som kender nogen'. Jeg var opmærksom på at inddrage mødre med den mislykkedes amning på forskellig tidsmæssig afstand. Dette med henblik på at få viden om, hvor meget oplevelsen kunne

have betydning over tid. Ligeledes rettede jeg en kritisk opmærksomhed på, at jeg har haft en rolle som sundhedsplejerske hos de to af informanterne (Wadel 1990: 59).

Generelt oplevede jeg megen stor interesse for projektet og en meget stor åbenhed – nærmest taknemmelighed – fra de mødre, der valgte at lade sig interviewe. Som Arthur Kleinman skriver i forordet til *The Illness Narratives*, så opmuntres fortælleren gennem tillid til at sætte ord på egen oplevelse (Kleinman 1988). Tilgangen til informanterne var meget let og jeg har modtaget mange tilkendegivelser omkring relevans. Flere mødre udtrykte, at interviewet havde været 'ren terapi' for dem.

Kvalitative interviews

Interviewet som en social praksis, hvor igennem social viden produceres, repræsenterer den mest udbredte tilgang til kvalitativ forskning og i antropologien den mest vigtige og udbredte empiriske metode til effektivt at forstå vores medmennesker på (Kvale 2009: 34; Brinkmann: 29 – 30).

Det bærende i mit feltarbejde blev således otte semistrukturerede interviews, der konsekvent har taget halvanden time, ud over introduktion og afrunding. De bar alle præg af at være 'hverdagssamtaler' – narrative interviews – som foregik i mødrenes egne hjem (Kvale 2009: 173). Gennem en udarbejdet interviewguide sikrede jeg mig, at jeg kom rundt om de perspektiver, som jeg gerne ville. Imidlertid var det vigtigt for mig at give informanterne plads og være åben over for at forfølge det uventede (Bernard 2006).

Jeg har tillige gjort mig overvejelser omkring fædrenes deltagelse. Mit fokus var dog mødrenes oplevelse og jeg fik ikke markant anderledes data i det ene interview, hvor faderen deltog. Tværtimod var det min oplevelse, at parrets indbyrdes relation var på spil i samtalen og dermed påvirkede moderens svar (Hastrup 2010: 108)

De otte mødre havde alle haft et stort ønske om at amme – der var ikke noget de hellere ville – hvilket også gjorde dem til oplagte samtalepartnere. Jeg oplevede hurtigt et mønster i mødrenes svar, hvilket på sin vis også spejler det normsættende i fortællingen om det 'rigtige liv'.

I mit feltarbejde har jeg inddraget både første- og flergangsfødende, ligesom jeg har valgt at inddrage mødre med den mislykkede amning på forskellig tidsmæssig afstand.

Jeg valgte at møde informanterne med en empatisk og lyttende tilgang, så de blev opmuntret til at sætte ord på deres egen oplevelse (Kvale 2000: 247). Resultatet blev otte meget personlige og emotionelle interviews med mødre, som rigtig gerne ville amme, men som – af forskellige årsager – ikke kunne lykkes med det. En oversigt over informanterne fremgår i bilag 1.

Deltagerobservation

Tilgangen ved deltagerobservation er dobbelt og kræver, at man på en gang engagerer sig, og har en nærhed til informanterne, men samtidig kan distancere sig og reflektere, for der igennem få en større

forståelse for det oplevede (Dalsgaard 2007: 3). I mit feltarbejde vekslede jeg mellem at være mere deltagende observatør og underviser på udvalgte mødegange på forældrekurset, Familie med Hjerte, til blot at være observatør som ikke ammende eller ikke 'rigtig fisk' – 'Not a reel Fish' – i offentlige ammerum i midtbyen i Aarhus (Spradley 1980; Keesing 2000).

Amning er enten et planlagt undervisnings- eller typisk samtaleemne på de udvalgte mødegange og jeg deltog således på i alt fire mødegange. To mødegange med undervisning, samt to mødegange, hvor forældrene mødes cirka 1½ - 2 måneder efter fødslen. I grupperne havde jeg primært fokus på formidling af viden om amning og interaktion i social praksis, mens jeg i ammerum primært fik adgang til data via samtale med forældrene.

Fokusgruppe

Fokusgruppeinterview med henholdsvis 4 ammende og to 'flaskemødre' er anvendt som et supplerende, kreativt værktøj til dataindsamling. Min umiddelbare opmærksomhed rettede sig mod det etiske spørgsmål om, at forholdet mellem ammende og 'flaskemødre' kunne overvejes at være så sårbart, at det ikke ville være 'forsvarligt' at sammensætte en gruppe under dette fokus. Muligheden bød sig dog, da jeg lige præcis i dette tilfælde var blevet inviteret ind i en velfungerende gruppe, hvor mødrene kendte hinanden godt og selv oplevede at have et åbent og tillidsfuldt forhold til hinanden. Jeg præsenterede mødrene for de teser, som mit projekt havde bragt med sig og mit datamateriale blev herefter bygget op omkring mødrenes indbyrdes diskussion og fokusgruppens styrker, som netop er den sociale gruppes fortolkning, interaktion og norm (Tinggaard et al: 123; Kvale 2009: 170; Halkjer 2010).

Egen position

Hvad angår egen position i felten, var mit udgangspunkt, at jeg ville tilgå projektet som antropologistuderende og skjule min profession som sundhedsplejerske. Det har været en udfordring, idet mine adgang til felten netop har været min profession. Muligheden for at 'fremmedgøre sig for egen forståelse' har imidlertid at været bevidsthed om egen position.

Jeg oplevede dog stor tillid fra mødrene, måske netop fordi jeg er sundhedsplejerske og atypisk har vist stor interesse i deres oplevelse med den mislykkede amning. På denne måde har jeg også udnyttet mig selv som informant (Wadel 1990: 59).

Med det argument, at jeg gennem min profession er vant til at komme i folks eget hjem og gerne ville sætte en ramme omkring interviewet som en 'hverdagssamtale', har jeg valgt ikke at udlevere skriftlig information om projektet. Jeg prioriterede derimod information højt og har udvekslet kontaktinformation med alle informanter (Bernard 2006: 226).

Etik

Alle informanter har givet informeret samtykke, efter at være informeret om projektets formål og min rolle som forsker. Herefter er informanterne anonymiserede med opdigtede navne og jeg følger således de etiske guidelines, udarbejdet af American Anthropological Association (Kvale 2009: 86).

Feltnoter

Gennem arbejdet med projektet har jeg løbende skrevet etnografiske feltnoter, særligt efter deltagerobservation og primært med refleksioner over oplevelser og analytiske overvejelser i forbindelse med feltarbejdet (Emerson 1995: 139).

Kodning

Alle otte interviews er optaget telefonisk med lydoptager og herefter gennemlyttet med henblik på notat af stikord og tællernummer. Siden er alle interviews transskriberet og meningskondenseret (Kvale 2009: 199 – 210; Wolcott 1994).

Kapitel 3: Analytisk tilgang

Min tilgang til projektet er fænomenologisk og da fortællingerne er mit udgangspunkt, har jeg valgt narrativ teori som en overordnet analytisk ramme. Det vil sige, at jeg med en narrativ tilgang, vil forholde mig til, hvad mislykket amning betyder i forhold til danske mødres oplevelse af at være en god mor. I dette kapitel gennemgår jeg kort mine største inspirationskilder til projektet.

Livsfortælling

Min analyse tager således afsæt i mødrenes fortællinger og hertil vælger jeg som overordnet ramme den amerikanske antropolog Michael Jacksons bog *The Politics of Storytelling*, hvori han præsenterer narrativet – livsfortællingen – som et *eksistentielt imperativ*.

Ifølge Jackson er fortællingen et menneskeligt behov for at skabe mening og føle kontrol over eget liv, hvorfor narrativet – som en analytisk tilgang – kan rette opmærksomheden i en særlig retning mod kompleksiteten af almindelige menneskers liv og færden i de samfund, som de er en del af (Hastrup 2004: 422). De er således ikke blot en mulighed for at lægge stemme til en historie, men en meningsskabende praksis, gennem hvilken vi bliver forfattere til egen livshistorie (Jackson: 40 – 41). Inspireret af Jacksons tanker om, at vi forhandler vores selvfortælling med andre omkring os, for derigennem at definere os selv, vil jeg bruge mødrenes fortællinger som nøglen til indblik i deres helt personlige oplevelser.

Det gode moderskab

Mødrenes fortællinger efterlader det indtryk, at amning betyder noget for deres egen oplevelse af at føle sig som gode mødre, samt dét at være en god mor kan hænge sammen med de værdier, som i vores kultur tillægger dét at amme. Med henblik på kreativt at forstå, hvad der strukturerer mødres forventninger og forestillinger om et normalt og naturligt moderskab, har jeg valgt at inddrage teori af den franske sociolog og antropolog, Pierre Bourdieu.

Bourdieu minder os netop om, at social praksis hverken kan forstås som resultat af individuelle beslutninger eller som resultat af overordnede strukturer (Steffen 2007: 159), og således byggede han bro mellem det strukturelle og individuelle. Bourdieu var således optaget af ydre strukturers betydning for det enkelte menneske. Med begrebet *habitus* og *felt* forklarede Bourdieu, at menneskelig handlen aldrig er hverken fuldt ud bevidst eller helt tilfældig, men en kobling af inkorporeret 'vane' og påvirkning fra den verden, der omgiver os (Bourdieu 1977: 78 – 79). Ud over begrebet *habitus*, vil jeg inddrage begrebet *doxa* som Bourdieus forklaring på, hvad der betragtes som 'sandheden' i et afgrænset felt eller kultur, og som individerne derfor agerer efter (ibid: 164 – 171).

Bourdieu var inspireret af den canadisk-amerikanske sociolog, Erving Goffman, og jeg vil også her inddrage hans begreber om *stigma* og *impression management*. Stigma var i oprindelig og græsk forståelse et 'brændemærke' eller tegn på kroppen, der markerede anormalitet, men blev af

Goffman i 1963, beskrevet som en social afvigelse (Goffman 2016). *Impression management* – indtryksstyring – er derimod en del af Goffmans teatermetafor fra 1959, gennem hvilken han forklarer menneskets forsøg på at formidle og fastholde eget selvbillede i forhold til andre (Goffman 2015). Begreberne anvendes som supplement til Bourdieu.

Krop

Ligesom både Goffman og Bourdieu var inspireret af den franske filosof Maurice Merleau-Ponty, har jeg også valgt at lade mig inspirere af begrebet *kropsskema*, der er centralt i værket *Kroppens Fænomenologi*. Merleau-Pontys idé var, at den enkeltes *selv* altid er forbundet med kropslig sansning og erfaring, samt at kroppen – som en *'væren-i-verden'* – er vores tilgang til verden (Merleau-Ponty 1994). Begrebet kropsskema forklarer kroppen som den referenceramme, vi fungerer i verden på. Det henviser til det indre billede – selvbilledet – vi har om egen krop og dens muligheder. Det sker gennem en systematisk indlæring og vanetilegnelse, udvikles i barndommen og herefter integreres og automatiseres. Med Merleau-Pontys idé om kropsskemaet og et *'jeg er, fordi jeg kan'*, vil jeg forholde mig til, hvordan amning som en kropslig handling, har betydning i mødrenes oplevelse af at være gode mødre.

Forbundethed

Slægtskabsstudier har altid være centrale i antropologien (Hastrup 2004: 140) og med den betydningsfulde artikel *The Substance of Kinship*, skrevet ud fra feltarbejde i Malaysia, udfordrede den britiske antropolog Janet Carsten den traditionelle opfattelse af, at slægtskab kun er biologisk. I Malaysia oplevede Carsten, hvordan begreber som at bo og spise sammen, brystmælk, samvær omkring ildstedet, samt varme og kulde, hænger sammen med og definerer slægtskab. Definitionen bliver således mere åben og fleksibel – Carstens argument er, at slægtskab både har social og biologisk forudsætning, samt at disse ikke kan skilles ad. Om modermælk oplevede Carsten i sit feltarbejde, hvordan mælken fra brystet opfattes som byggestenen til blod og at børn, der har fået mælk fra samme bryst derfor opfattes som søskende (Carsten 1995: 227). Carsten bruger derfor begrebet *forbundethed* til at forklare, hvordan slægtskab skabes gennem hverdagspraksis (Carsten 1995: 310) og med den idé vil jeg forholde mig til, hvilken betydning amning og modermælk har i en moderne, dansk kontekst.

Jeg vil herunder inddrage den britiske socialantropolog, Mary Douglas, der i sit hovedværk *Purity and Danger* fra 1966, argumenterede for forestillingen om, at hvad der er henholdsvis rent og urent i et samfund, ikke blot skal ses som risiko for smittefare, men at sådanne forestillinger også hænger sammen med social orden, kategorisering internaliserede regler, som bør respekteres (Douglas 1966). Med Douglas' idéer om *det rene* og *det urene*, som stammer helt tilbage fra *Det gamle Testamente*, vil jeg forholde mig til, hvorvidt denne teori kan tilbyde et muligt perspektiv.

Livsfase

Slutteligt vil jeg inddrage yderligere et centralt tema i antropologien, nemlig begrebet livsfase – *overgange* – eller dét *at blive mor*. Mit valg faldet på den britiske antropolog, Victor Turner, der er

kendt for artiklen *Betwixt and between* og dermed sit arbejde omkring symboler og ritualer. Inspireret af Arnold van Genneps værk *Le rites de passage* fra 1909, var Turner primært optaget af overgangen fra en status til en anden – liminalfasen – og den transformation, der sker i forbindelse hermed (Turner 1967: 96). Gennem hans brug af begrebet *becoming*, vil jeg udfolde idéen om, hvorvidt amning kan betragtes som et symbol eller i ritual i overgangen fra at være kvinde til at blive mor.

Kapitel 4: Fortællingen om det gode moderskab

”Jeg tror bare, at det er normen og det folk i samfundet generelt tænker. Det er, at når mødre giver deres børn mad, så er det amning. Det er ligesom det gængse”.

Mette

Det er jo det, man gør

Med udgangspunkt i Mettes udsagn om amning som normen og det gængse i forhold til dét at give sit barn mad, vil jeg i dette kapitel, gennem brug af Bourdieus begreber om *habitus, felt og doxa*, folde mødrenes forestilling om det gode moderskab ud.

I Mettes fortælling fremkommer en vigtig pointe i forhold til Bourdieus tanker om den omgivende kultur – de ydre strukturers – betydning for det enkelte menneske (Bourdieu 1977). Mette er blevet mor til sit første barn, en pige, der ved interviewet er to måneder gammel. Mette fortæller om et forløb med stor blødning i forbindelse med fødsel og som konsekvens heraf måske et forsinket mælketilløb. Pigen var meget suttelysten og Mette fik hurtigt sår på brystvorterne, hvorfor hun begyndte at bruge suttebrikker. Den lille pige suttede sig træt ved brystet og der fulgte, i håb om at kunne sætte produktionen op, et langt og hårdt forløb med udmalkning, samt en meget urolig pige, der først kom i trivsel, da hun overgik helt til flaske.

Mette fortæller om dagen efter beslutningen om at stoppe, at hun straks følte et helt andet overskud og for første gang var ude at gå med barnevogn. Alligevel er hun under samtalen knuget af sorg.

Generelt omtalte alle informanter amning som værende ’det bedste’ og mest naturlige at gøre. Det vil sige som en norm og det gængse. Bourdieu talte netop om, hvordan det enkelte menneskes praktiske handlinger er styret af de værdier, som findes i den omkringliggende struktur, kultur eller felt (Bourdieu 1977: 72 – 95) Mit empiriske materiale vidner om, at mødrene, i deres fortællinger, hele tiden forholder sig til den viden om amning, som de har med sig. Udgangspunktet er et absolut tydeligt samspil mellem det individuelle og kollektive.

Mødrene henviste dog ikke konsekvent til sundhedsoplysning, præsenteret af fagpersoner. Tværtimod, så udtrykte flere, at deres viden om amning er noget, der bare *ligger* i vores kultur. I deres ønske om at amme, refererede de altså til viden og fakta om amning, som er i overensstemmelse med Sundhedsstyrelsens anbefalinger. De var særdeles oplyste om sundhedsmæssige fordele, samt tilknytning mellem mor og barn og betragtede ud fra dette amning som det bedste og mest naturlige at gøre.

Med Bourdieus idé om, at vi mennesker forholder os til de ydre strukturer, som vi omgiver os med, kunne det godt tyde på, at den viden omkring amning, som mødrene er blevet præsenteret for – både gennem sundhedsoplysning og som en implicit del af kulturen – tages ind og tillægges stor betydning og vigtighed. Jane fortæller her om hendes forhåndsviden om amning:

"Jeg gik med følelsen af, at jeg ikke slog til, for det eneste... Det eneste vi får at vide er, at amning er det bedste. Det er det sundeste... Så får de ingen allergier, så får de ingen dit og så får de ingen dat... Det er det, vi får at vide alle steder."

Jane fortæller om sin amning, at drengen, der nu er halvandet år gammel, aldrig blev synderligt interesseret i at sutte. Hun brugte derfor suttebrikker og forsøgte at 'lokke' med tilskud, i håb om at vække drengens interesse. Jane beretter om en amning, der ikke fungerede, da familien blev udskrevet fra fødestedet. Hjemme fortsatte Jane med udmalkning efter hver amning, men drengen, der faldt i søvn ved brystet, vågnede hurtigt op og skreg. I fornemmelsen af, at drengen aldrig blev mæt, stoppede Jane med at amme, da drengen var 4 – 5 uger gammel. Jane fortæller om sin kamp for at ville amme: *"Jeg ville da gøre alt for, at mit barn får det bedste liv. Selvfølgelig vil jeg det. Og derfor vil man selvfølgelig gerne amme sit barn."*

Senere i interviewet er Jane inde på det paradoksale i det brændende ønske om at amme og dét ikke at kunne gøre sit barn mæt: *"Ja, det er det bedste at amme. Det kan vi godt blive enige om. Men det skal jo også ligesom lykkes. Ellers er det jo ikke det bedste at amme. Hvis mit barn ikke tager på i vægt. Så er det jo ikke det bedste at amme."*, konstaterer Jane, men udtrykker alligevel en tvivl efter det hårde forløb: *"Men selvom jeg så gerne ville ha' det til at lykkes – ville jeg det så alligevel ikke helt nok?"* Den tvivl, som mødrene generelt havde, fik mig til at tænke på, hvordan det antropologisk kan forklares, at mødrene næsten for enhver pris vil forsøge at få amningen til at lykkes?

En kobling af Bourdieus praksisteori og min empiri kan måske folde dette ud? Bourdieu udviklede netop denne teori med henblik på at få øje på de usynlige ting, der styrer vores handlinger og som er så inkorporerede og en vane for os, at vi ikke tænker over det. Han bruger begreberne felt og habitus til at forklare henholdsvis de strukturer, som omgiver os som mennesker og individets egen subjektive opfattelse. Habitus er altså noget 'indre', som vi altid har med os og udvikler os som mennesker, fordi vi responderer på vores omverden (Bourdieu 1977: 78 – 79).

Er bærende element i mødrenes opfattelse synes at være, at amning er en naturlig ting, som der ikke umiddelbart stilles spørgsmålstegn ved. Som tidligere nævnt, forklarede alle konsekvent, at ligesom 'ligger' i vores kultur. For eksempel svarer Karen, der er mor til tre og efter brav kamp har måttet opgive amningen i alle tilfælde: *"Jeg tænker det ligger så indgroet i vores kultur. På en eller anden måde, må det være... Siden det... Altså da jeg ventede Anton, var det jo heller ikke noget vi snakkede om. Jeg blev bare spurgt, om jeg ville amme."*

Jeg havde først antaget mødrenes forventning til, at amning som en del af deres rolle som mor, primært kom fra sundhedsprofessionelles budskab, men efterfølgende har jeg fået øje på ønsket om at amme, som noget, der ligger dybt – som et indgroet habitus – og som, med Bourdieus ord, er socialiseret ind fra barndommen. Viden og fakta om amning, som godt nok præsenteres af sundhedsprofessionelle, men som efterhånden er blevet en norm og selvfølge, som internaliseres i mødrene som 'det man gør'? I aviserne præsenteres vi jævnligt for overskrifter som *"Ammede børn*

får højere intelligens” (Sahin 2015), og således kan mødrenes ønske og fortællinger være et udtryk for, at de omkringliggende strukturer, helt ubevidst, er taget ind.

Karen fortæller eftertænksomt: *”Jeg tænker bare, at det ligger... Det ligger jo også dybt i mig, om jeg vil det eller ej, at det er dét, der er det bedste at gøre. For ellers ville det ikke påvirke mig så meget, at det ikke kunne lade sig gøre”*.

Fortællingens eftertænksomhed er et godt eksempel på, hvordan amning betragtes som det bedste og dermed ønsket, ligger så dybt, at mødre faktisk ikke har gjort sig forestillinger om ikke at skulle amme. Flere udtrykte, at de kun havde hørt om amning og derfor havde tænkt, at det var et spørgsmål om vilje og noget, *’der kom af sig selv’*.

Mødrene beskrev det nærmest som et chok, da det gik op for dem, at amningen ikke kunne lykkes. Igen et godt eksempel på, hvordan stærke kræfter det er, når mennesket, ifølge Bourdieu, responderer på sin omverden og helt ubevidst bliver styret hen imod en bestemt værdi eller norm (Bourdieu 1977). Karen fortæller her: *”Jamen, jeg havde ikke skænket det en tanke, at det ikke skulle kunne lade sig gøre. Inden jeg fik ham, havde jeg slet ikke overvejet, at det måske ikke kunne lade sig gøre”*.

Fortællingen vidner om, hvordan forestillingen og tilliden til amning som noget naturligt, bliver strukturerende for mødrenes forventninger. De tyder på, at amning *’tages ind’* som en så forankret del af *dét* at være mor, at Karen slet ikke har skænket den mislykkede amning en tanke.

Mødrene henviste generelt til, at forberedelsen til amning inden fødslen, efterlod dem i den opfattelse, at amning var et spørgsmål om vilje, samt en biologisk, naturlig ting, som alle kvinder kan lykkes med. Når de så oplevede det modsatte, følte de sig utilstrækkelige og forkerte.

Bourdieu supplerer med den betragtning om habitus, at det ikke alene er objektive, sociale strukturer, som vi nærmest er født med, men også strukturerende for en måde, hvorpå vi tænker og opfatter i et bestemt felt (ibid: 80 – 81). Det vil sige, at habitus også bliver bestemmende for det enkelte menneskes praktiske handlinger (ibid: 78). Det vil sige, at habitus bliver bestemmende for mødrenes opfattelse af, hvad der er det bedste og rigtige at gøre.

Som tidligere beskrevet, var mødre særlig oplyste og således fortæller Charlotte, helt i tråd med Sundhedsstyrelsens anbefaling om at amme barnet i 6 måneder:

”Jamen, jeg havde tænkt, jeg skulle amme. Jeg havde tænkt, at når hun så blev et halvt år... Jamen, så ville jeg se, hvordan det gik. Måske hun skulle begynde at vænnes lidt af med det, men... Det ville jeg ta’ til den tid. Men altså minimum et halvt år, har jeg altid sagt. Dét skulle jeg bare amme. Det var bare det mest naturlige for mig... Og det vigtigste for mig.”

Charlotte er blevet mor til sit første barn, en pige, der ved samtalen er to måneder gammel. Hun fortæller ligeledes om et hårdt forløb med udmalkning og en datter, der bare ikke var synderligt interesseret i at sutte. For Charlotte var det et stort nederlag ikke at kunne amme, idet hun havde forventet, at det var sådan hendes moderskab skulle være. Charlotte fortæller om sin amning, at hun brugte så megen energi på at få det til at lykkes, at der faktisk ikke var plads til far. Mette fortæller på samme vis om sin forventning:

”Det er bare en selvfølge... Sådan historisk set. Der var det jo sådan man gjorde. Man havde ikke andre muligheder. Det var jo det, der var mest naturligt og... Den viden og det jeg selv har søgt om det... Så var det jo dét, der var bedst og det var jo bare sådan det var. Jeg synes det er vildt svært at forklare, fordi det bare så meget er en selvfølge, at amning... Det er dén måde man giver sit barn mad på. I mit hoved var det bare slet ikke en mulighed, at der var andre måder. Selvfølgelig vidste jeg godt, at der var nogle, der gav flaske, men det var bare ikke en mulighed for mig. Så om det er samfundet... Der bare generelt har den tankegang?”

Ligesom Karens eftertænksomhed, er Mette meget reflekterende, da hun ikke umiddelbart kan forklare, hvor hendes opfattelse kommer fra. Et bærende element i samtalerne var generelt, at amning blev opfattet som en naturlig del af dét at blive mor, samt at det også var en forventning, som de havde til sig selv. Hanne, som har fået sit første barn – en pige, der ved samtalen er 9 måneder – fortæller:

”Det kan godt være, at det bare ligger i vores kultur, at det er det man gør og at det er det mest naturlige. Jeg bliver jo også selv ved med at sige, at det er det mest naturlige. Men ud over, at det er noget vi mennesker og alle pattedyr gør, kan jeg jo ikke argumentere for det... Jo, det er sundere, men... Så det må jo på én eller anden måde være noget, der ligger i vores kultur. At det er forventet på én eller anden måde.”

Forventningen ligger så implicit i Hanne, at hun fra en konsultation ved jordemoderen fortæller:

”Jeg blev spurgt om det til første konsultation ved jordemoderen. Hvad jeg tænkte om amning og om det var noget jeg ville? Jeg kan ikke huske, hvordan hun spurgte, men hun spurgte i hvert fald til det, hvad jeg tænkte om det. Jeg kan huske, at jeg tænke bagefter, at selvfølgelig ville jeg amme!”

Flere af informanterne fortalte, præcis som Hanne, at de havde været meget forundrede over spørgsmålet omkring deres ønske om at amme, hvilket igen vidner om, at amning en internaliseret som en vigtig og strukturerende forventning til det gode moderskab. Spørgsmålet, hvilken rolle sundhedsoplysning bliver i forhold hertil? Kunne det tænkes, at den måde, hvorpå fagpersoner omtaler amning, ikke alene er normsættende, men også kan virke forstærkende i den nederlagsfølelse, som mødre får, når det ikke lykkes?

I forbindelse med mit feltarbejde deltog jeg netop i to mødegange på et forældrekursus, hvor forældrene samles til fødselsforberedelse inden fødslen. På de respektive mødegange, er amning et emne, der normalt fylder rigtig meget og således underviser sundhedsplejerske og jordemoder i amning i den første tid, samt forsøger at tilbagevise myter og skrøner om amning i en øvelse, hvor forældrene aktivt taget stilling til, hvorvidt den præsenterede viden er sand eller falsk.

Nu var jeg jo igen ikke *'en fisk i rette element'* (Keesing 2000), men min deltagelse bekræftede mødrenes fortælling om, at jordemoder og sundhedsplejerske faktisk underviste i to timer omkring amning, uden at muligheden for, at det ikke kunne lykkes – på den ene mødegang – slet ikke blev nævnt. På den anden mødegang blev det kort italesat gennem den gestus jordemoderen viste de kommende mødre i at spørge ud i gruppen, om der var nogen, der ikke ønskede at amme? Der blev kort meget stille, hvorefter hun fulgte op med et *"Vi respekterer selvfølgelig jeres valg, hvis I vælger ikke at amme, men når det så er sagt, så er det jo det bedste for barnet og næsten alle kvinder kan amme."*

Om dette var et resultat af, at jeg på denne mødegang havde præsenteret mig som studerende i antropologi, samt at jeg – i forbindelse med mit masterprojekt – havde interesse i at undersøge, hvordan vi ser på amning i vores kultur – det ved jeg ikke? Men i hvert fald tog jeg med mig, at den potentielt mislykkede amning blev italesat som et valg, samt egen oplevelse af mødrenes udsagn om, at *'flaske – det er ikke noget man snakker om'*.

Det efterlod mig i den tanke, at de kommende mødre ville tage budskabet med sig og internalisere denne ydre struktur – en stærk sundhedsdiskurs – som en grundlæggende forventning om, at *'alle kan amme'* (Bourdieu 1992: 50 – 65). Vibeke, er er mor til to sønner, og som har kæmpet forgæves med begge sine amninger, fortæller mellem tårer: *"Det står printet i mit hoved, at der kom en på sygehuset og underviste, som sagde, at alle mødre kan amme! Jeg fik den fornemmelse, at det skal nok gå. Hvis bare man har lidt tålmodighed, så skal det nok gå."*

Så når Hanne næsten 9 måneder efter fødslen fortæller, at den mislykkede amning stadig kan fylde i hendes moderskab, så vidner det om en meget stærk fortælling om det gode moderskab – at amning er en impliceret del af det rigtige moderskab.

Hanne fortæller om sin amning, at datteren havde lavt blodsukker efter fødslen, men hurtigt blev lagt til brystet. Hannes brystvorter er lidt *'indadvendte'*, hvorfor den lille pige havde svært ved at få fat. På trods af flittig udmalkning i længere tid, kom produktionen aldrig op og Hanne fortæller, hvordan der aldrig kom mere end få dråber mælk, samt at den var væk straks efter, at hun stoppede. Vibeke fortæller ligeledes om to meget hårde forløb, hvor der bare aldrig rigtig løb mælk til og den yngste søn til sidst blev indlagt på børneafdelingen, underernæret og med lavt blodsukker.

Det skulle synes at være åbenlyst, at det bedste i disse tilfælde ikke er at fortsætte med at amme, men dette til trods, så betød den mislykkede amning helt enormt i forhold til mødrenes selvfortælling. Bourdieus begreber om *doxa*, kan måske tilbyde et perspektiv på dette?

I Bourdieus optik er feltet et socialt rum eller arena, hvor er en iboende dynamik og 'noget på spil'. Med begrebet forklarer Bourdieu – inspireret af ordet ortodoksi eller trosretning – doxa som *sandheden* og dét, som alle dermed stræber efter i et felt eller en kultur. Individerne er som regel enige om, hvad der defineres som værdi og værd at kæmpe for. Dette spil handler ikke kun om 'magtrelationer', men om den position, som det enkelte individ har. Doxa som værdi kan altså betragtes som en drivkraft, der opretholder spillet, definerer status og dét, at viden i bestemte kontekster betragtes som mere sand. (Bourdieu 1977: 164 – 171).

Når Bourdieu talte om doxa virkede det abstrakt, men det giver mening i forhold til at forstå amning som en drivkraft – eller motor – i forventning til det gode moderskab. Amning vil med den Bourdieus optik være en definerende norm – en ressource eller kompetence – som mødrene efterhånden har taget ind som en del af deres forestilling om det gode moderskab.

Med disse strukturerede forventninger in mente, vil jeg i det følgende folde mødrenes fortællinger ud og se på, hvad ydre sundhedsdiskurs, som ikke stemmer overens med disse mødres virkelighed, betyder for deres rolle som mor.

Flaske – det er ikke noget man snakker om

Et centralt tema i min samtale med mødrene var også deres oplevelse af at give flaske eller at være 'flaskemor', som – om end det er nedsættende – er en betegnelse, som faktisk bliver brugt i vores kultur. Mette fortæller:

"Jeg tror det dér med amning og flaske... Dét med at give mad til et barn. Det er ikke noget man snakker så meget om som mødre, før man selv står i det. Det er jo ikke noget, jeg har tænkt over som gravid at snakke med mine veninder om. Jeg ved ikke, om man bare tænker, at det kommer nok naturligt og det skal jo nok gå det her."

I forlængelse af den tidligere del af analysen, hænger det usagte omkring flaske og modermælkerstatning sammen med amning som den definerende norm. Mette forklarer – a' la Bourdieu – igen om forestillingen om amning, som noget, der bare ligger i os:

"Det er bare ikke noget man snakker om. Jeg ved egentlig ikke, hvorfor man ikke har snakket om det i graviditeten, for så havde man da kunnet forberede sig på det. Men det er nok fordi det ligger så dybt i os. Det er så indbygget og det er en selvfølge, at man skal amme, så der er ikke fokus på det."

Mette fortæller implicit, at der grundet fokus på amning – som det attraktive doxa – ikke er fokus på at give flaske. På samme vis fortalte flere af mødrene om oplevelser med, at flaske aldrig er nævnt. Charlotte fortæller om sin oplevelse med købet af en *Barnets Bog* i en boghandel, at der i alle udgaver ikke var mulighed for at notere, at barnet fik flaske. Der stod tværtimod kun amning og Charlotte måtte således strege ordet 'amning' ud og selv skrive 'flaske'. Også i forbindelse med køb af modermælkerstatning, fortæller hun:

”Da vi var oppe og købe den første Nan og skulle prøve at lave den flaske til hende... Så står der på den... Med det samme, du åbner den... Så står der i det røde felt, at... Vigtigt... Husk, at amning er det bedste for dit barn. Så fik man lige dén! Og det var bare hver gang jeg lavede en flaske... Jamen, jeg blev bare så ked af det. For det ved jeg jo godt. Det havde vi fået at vide. Altså, så føltes det bare mere og mere forkert. Fordi du hele tiden bliver mindet om det.”

Helle, der er mor til tre, to piger og en dreng, og som uden problemer har kunnet amme de to ældste, men som – formentlig – grundet en moderkagerest i livmoderen, ikke har kunnet danne mælk nok, fortæller på samme måde:

”Jeg synes det var lidt en overvindelse at komme ud. Bare til lægen... Hvis jeg nu skulle gi’ flaske dernede. For det første de spørger om, når barnet skal undersøges... Ammer du? Og så at skulle sige nej til det. Det synes jeg... Og når man får en indkaldelse fra sygehuset... Nu har vi jo to børn med allergi, og når de indkaldes til undersøgelse, så skal du krydse af, om du ammer; hvor længe du har ammet eller om de har fået erstatning. Man føler, at man bliver målt på mange parametre på dén måde. Og hvor der kun er ét rigtig svar: Ja, jeg ammer!”

Generelt fortæller mødrene, at de kun hører og læser om amning, hvilket ifølge Bourdieus idé, er en måde, hvorpå vi socialiseres ind i den tankegang eller norm om, at amning endegyldigt er det bedste. I det følgende vil jeg undersøge den værdi – den drivkraft eller *doxa* – der ligger i ønsket om at give sit barn det bedste, samt oplevelsen, når amningen ikke lykkes.

At give ’det bedste’

Den oplevelse Karen får som mor ved ikke at kunne præstere at give sine børn det bedste, kommer til udtryk i fortællingen:

”Jeg læser alle steder, at det bedste for barnet er at få modermælk. Altså, når... Det er stadig bare meget dét man bliver præsenteret for. Så på en dag, hvor man ikke lige har helt så meget overskud, så synes jeg alligevel godt, at den kan gå ind og ramme sådan lidt... Det er der så bare ikke nogle af mine børn, der har fået.”

Karen fortæller her om amning som det bedste og dermed amning som drivkraften i forestillingen om det gode moderskab – dét, som alle stræber efter og som er med til at definere mødrener forventning til eget moderskab. Det tyder på, at Karen oplever sig som værende i en lavere position eller ’status’, fordi hun ikke kan leve op til normen at amme.

Amning som norm kommer også til udtryk, når Karen fortæller: *”Når man giver flaske og ikke har fået det andet til at fungere, så gør det lidt ondt. Arh, jeg synes faktisk jeg har prøvet alt, hvad jeg ku’, for at gøre dét, som I og store dele af omverdenen synes er det rigtige... Amning som det gode, ja... Vi vil jo alle sammen gerne give vores børn det bedste”.*

Amning som det gode og det rigtige tyder altså på, at amning ikke alene tages ind som en del af dét at blive og være mor – det bliver, defineret som det bedste, tillige strukturerende for fortællingen og dermed oplevelsen af at være en god mor. Maria, der efter en hård fødsel tillige meget længe kæmpede med udmalkning og en dreng, der aldrig blev særlig interesseret i at sutte, fortæller om amning:

”Det er dét, som man kan gøre, når man gerne vil være en god mor. Med andre ting ved man ikke, hvad man skal gøre, for at være den bedste mor, men dét her ved man godt. Hellere give din egen mælk, end alt muligt andet. Andre ting kan jeg ikke rigtig påvirke. Det kan jeg med dét her. Og så er det svært bare at sige pyt med det... Det var virkelig svært.”

Marias fortælling efterlader mig i den fornemmelse, at den mislykkede amning – meget lig Jacksons idé om narrativet som individets følelse af at have kontrol over eget liv – betyder, at mødrene oplever et tab af kontrol. Vibeke fortæller noget i samme retning:

”Jamen, det er kontakten til mit barn og dét med, at jeg ikke er glad for at give mit barn komælk. Altså noget syntetisk... Jeg vil gerne give dem mit immunforsvar og dét, som jeg synes er det bedste... Og så er det frustrerende, at man ikke kan give dem det bedste. At det er man ikke herre over.”

Dobbelte forventninger

Efter at have gjort rede for, hvordan det omgivende samfund eller kultur er med til at strukturere vores forestilling om og forventning til det normale og gode moderskab, vil jeg i det følgende udfolde mødrenes fortælling om egen oplevelse om at falde uden for normen. Karen fortæller: *”Jeg synes stadig, at dét med at kunne amme sit barn... Det er en stor del af det at være mor”*. Og supplerer herefter:

”Det er jo en helt vild stor del... Det er jo en vildt stor del af det at blive og være mor. I mit billede... Det påvirker mig, selvom jeg er helt fast besluttet på, at det er bare... Det er da bare ikke nogen andre, der skal bestemme, hvordan... Så påvirker det mig alligevel, at det er dét omverdenen synes, der er det rigtige at gøre. Det er at amme. Og det er i bund og grund også det, jeg synes er det rigtige at gøre. For det var dét jeg gerne ville.”

Det interessante i Karens fortælling er, at hun omkring drivkraften i at gøre 'det rigtige' både henviser til omverdenen og hende selv. Det kunne altså tyde på, at Bourdieu kunne have ret, da han talte om de ydre strukturers betydning for det individuelle (Bourdieu 1977). Karen taler igen om, at omverdenens definition på amning som det bedste og det rigtige, har meget stor betydning – er strukturerende – for hendes eget ønske. Dertil tyder det også på, at amning – som en praktisk handling – er tæt forbundet med opfattelsen af at være mor, samt netop strukturerende for mødrenes forestilling. Jane fortæller:

”Jeg tror måske det lige så meget er forestillingen fra vi har været helt små, at når man bliver mor, så giver man barnet mælk og det gør man med sine bryster. Altså, der er sådan forestillingen om at være kvinde og være mor og få børn. Jeg tror egentlig det stammer fra os selv. At har oplevet som børn, at det har vores mødre gjort. Det er dét, vi ser og ligesom dét vi... Vi tænker, at det er sådan man gør, når man er rigtig mor. Så ammer man sit barn.”

At gøre det rigtige kan i Bourdieus optik således både spottes som en slags ydre forventning fra omverdenen, som mødrene igen tager ind og gør til deres egen. Med andre ord tyder det på, at den måde, hvorpå vi taler om amning i vores kultur – i sin dobbelthed – både bliver strukturerende for mødrenes egen forventning, men også, hvad de tænker, at andre forventer af dem. Således fortæller Mette:

”Jeg tror, det er dén tanke jeg har om, hvad andre forventer af mig. Jeg forestiller mig rigtig meget, hvad de tænker om mig. Jeg har forventninger til mig selv, men jeg tror også de har forventninger til mig. Altså de, der er omkring én... Man tænker, at de tænker, at man skal amme. For det er det mest normale.”

Spørgsmålet er, hvordan mødrene opfatter sig selv som gode mødre, når amning – som en struktureret forventning til det gode moderskab – ikke bliver indfriet. I det følgende vil jeg sammenflette mødrenes fortællinger med Jackson idé om narrativet som et *eksistentielt imperativ*.

Et brud med tidligere forestilling

Med begrebet eksistentielt imperativ skal narrativet, i Jacksons fortolkning, ses som en livsfortælling, der bliver konstrueret i individets forhandling med dets omverden (Jackson 2002: 32 – 33). Med andre ord betyder imperativ *handleanvisning* og er således meget lig en anbefaling eller norm. Ifølge Jackson er fortællingen en dialektisk forhandling, hvor igennem det enkelte menneske udvikler sig, skaber balance og forsoner sig med dets omverden (ibid: 41, 48).

Eksistentielt imperativ betyder altså, at den personlige identitet bliver skabt gennem fortællingen, samt at vi gennem erfaring fra vores omverden, tager normer ind og bliver forfattere til egen livshistorie (ibid: 40 – 41). Spørgsmålet er blot, hvordan mødres livsfortælling struktureres, når de ikke lever op til egen og andres forventning – normen – og dét at præstere det rigtige?

Hanne fortæller: *”Nu sagde jeg lige før, at jeg ikke følte mig forkert, men jeg følte mig nok bare som en fiasko på én eller anden måde. At jeg ikke kunne lykkes med dét, som jeg tænker er det mest naturlige i hele verden”. På samme måde bruger Vibeke ordet fiasko i sin selvfortælling: ”Jeg tænkte: Det kan jo ikke passe! Jeg er jo en fiasko! Jeg tænkte, om det var på grund af hormoner eller på grund af min alder... Jeg var virkelig selvdestruktiv bagefter.”*

Både Hanne og Vibekes følelse af at være en fiasko, er en fortælling, der hænger sammen med hendes identitet som mor. Min pointe er, at når amningen ikke lykkes og opfattes som en så vigtig

del af dét at blive mor, så integreres nederlaget sig i mødrenes fortælling – som et eksistentielt imperativ – og dermed et brud på den forventede fortælling.

I koblingen af imperativet – den moralske norm – om at give sit barn det bedste, oplevede Hanne, at hun fejlede: *”Altså jeg synes jo ikke, at jeg kunne give mine datter dét, der var bedst for hende i starten. Så det synes jeg var rigtig hårdt, men altså... Jeg følte da helt sikkert, at det var min første fejl som mor. Det var da, at jeg ikke kunne amme.”*

Den generelle tendens i mødrenes fortællinger var netop, at de beskrev deres oplevelse som mor, som værende forbundet med følelser som fiasko, fejl og nederlag – en anderledes selvfortælling og identitet.

At forsvare det forkerte’ valg’

Bourdieu var oprindeligt inspireret af den canadisk-amerikanske sociolog og etnograf, Erving Goffman og når man taler om identitet forbindelse med nederlag, er det svært at komme uden om netop hans teori om *Stigma og social identitet*.

I en moderne kontekst skal stigma naturligvis ikke forstås som et *’brændemærke’* eller tegn på kroppen, men kan begrebet kan måske bidrage med yderligere et perspektiv på min empiri? Mette fortæller om at give flaske i en forældregruppe:

”Jeg følte lidt misundelse over det, kunne jeg mærke... At de sad dér med deres børn og ammede dem. Jeg tror måske, hvis det var en anden, der sad og gav flaske... Eller hvis bare man var to, så havde vi da noget til fælles. Men set i bakspejlet, så følte jeg mig sådan lidt... Jeg var den eneste, der lige stod med dét.”

Goffman bruger netop begrebet stigma til at forklare den proces, der sker i social interaktion, når et individ falder uden for den kontekstuelle norm (Goffman 2009: 44). Han talte netop om social identitet, frem for social status og forklarede, at vi mennesker hurtigt danner os et indtryk og typisk omformer dette til en normativ forventning (ibid: 44).

En flaske kan naturligvis ikke opfattes som et *’brændemærke’*, men mødrenes fortælling vidner om en oplevelse, der er meget lig dette: *”Det er den følelse, at jeg ikke vil ha’, at folk ser ned på mig, fordi jeg giver flaske... Den følelse det er at blive set ned på. Det går lidt op for mig nu, at det er dét jeg ikke vil ha’ og det er derfor jeg ligesom får brug for at forsvare mig selv over, at jeg giver flaske.”*

Det tyder altså ikke alene på, at Mette føler sig stigmatiseret – hun taler også om behov for at forsvare dét at give flaske. En sutteflaske kunne i Goffmans optik nok sagtens betragtes som en form for stigma, taget mødrenes oplevelse med at give flaske blandt ammende i betragtning. Ifølge Goffman er stigmatisering en almen menneskelig reaktion i den sociale relation – og der sker ud fra den gældende norm (Goffman 2016: 43 – 60).

Hvad angår den sociale relation, så fik jeg gennem min fokusgruppe den oplevelse, at den ene mor, der gav flaske, meget tydeligt trak sig og var beklemt ved den situation, at jeg kom som sundhedsplejerske og vi skulle snakke amning. Hun vægrede sig – måske som følge af stigma – ved øjenkontakt og trak sig lidt væk. Da projektets fokus blev tydeligt for hende, åbnede hun op og var meget ærlig. De ammende mødre var overraskede over, at den mislykkede amning havde betydet så meget for de to, som gav flaske og gruppen diskuterede betegnelsen 'mislykket amning' – ”Er man så en mislykket mor?” Selvom gruppen var velfungerende, havde de to mødre måske alligevel ikke delt deres inderste oplevelse med ikke at kunne amme, hvilket kan bekræfte de øvrige mødres oplevelse af, at emnet er et tabu.

Centralt i mødrenes fortælling, var deres behov for at forsvare dét at give flaske. Hanne fortæller:

”Jeg kan i hvert fald huske, at jeg et par gange har fortalt historien. Og det tror jeg da, når jeg sådan tænker tilbage... At det havde været for at undgå så meget som overhovedet muligt af stigmatisering og dét at blive sat i bås og dømt som én, der ikke kæmpede kampen. Det tror jeg da egentlig, at det har været.”

Hanne nævner som den eneste informant direkte at føle sig stigmatiseret, men hun er bestemt ikke alene om denne oplevelse. Mette fortæller ligeledes om oplevelsen i den sociale kontekst:

”Nu i Familie med Hjerte... Der er jeg også den eneste, der giver flaske. Der tænker jeg også: Hvad tænker de nu om mig? Vi havde kun mødtes én gang og så sad de og ammede, mens jeg gav flaske... Jeg tror det er vigtigt for mig, at folk ved, at det ikke er et bevidst valg, jeg har taget helt fra starten af. Det her med ikke at amme.”

I forhold til at forsvare dét at give flaske, er det interessant at inddrage Goffmans teori om, at vi mennesker altid spille en rolle eller 'performer' i behov for og evne til at præsentere en normal fremtoning. I denne *teatermetafor* brugte han begrebet *indtryksstyring* til at forklare dette behov (Goffman 2015: 24 – 25).

Stort set alle informanter betonedede, ligesom Mette, vigtigheden af, at andre får forklaring på, at amningen ikke var et bevidst fravalg. Stigmatisering opstår netop, når der er uoverensstemmelse mellem vores forestilling om et andet menneske og den identitet, som personen reelt har (Goffman 2016: 44). Goffmans idé om stigma, sammenholdt med min empiri, fik mig til at overveje, hvorvidt det er mødrene selv, der ligesom gør op med deres egen forestilling om, hvad en god mor er. Det vil sige, at de strukturerede forventninger – eller normen – igen bliver rammesættende for egen følelse? Eller – er mødrenes oplevelse reel? Karen reflekterer over dette, mens hun fortæller:

”Jeg tror faktisk, at det er mig selv. Det er ikke fordi, at der bliver sagt så meget. Når jeg sådan tænker efter... Jeg tror mest, at det er mit eget billede af mig selv som mor. Jeg ville gerne være hende, der bare lige kunne sætte sig dér og amme.”

Karen fortælling vidner om, at amning betyder noget for hendes selvbillede og identitet som mor. Hun fortæller her om, hvordan hun oplever sig selv som ikke-ammende:

”Jeg tror også, at dét der med, at det er svært... Det er fordi, at jeg synes det kan være lidt pinligt... Det er jo ikke for, at jeg synes det sådan er pinligt at komme med en flaske og et flaskebarn, men alligevel... Sådan inderst inde i mig selv. Da ville jeg hellere være hende, der sad og ammede.”

Det er tydeligt, at der her opstår en følelse af stigmatisering, fordi der er uoverensstemmelse mellem den identitet, som Karen har som 'flaskemor' og den norm, som er bestemmende for, hvordan en god mor skal være. Et generelt træk var faktisk, at mødrene i deres fortælling forestiller sig med andres øjne. Således fortsætter Karen:

”Tanken om, at nogle kigger på mig, som om jeg har valgt det fra. Og at jeg har valgt ikke at give mit barn det bedste. Sådan synes jeg jo ikke, at det er, men sådan... Og det er ikke sikkert, at nogen tænker det... Men sådan tænker jeg, at de tænker. Det gør jeg faktisk... Så tænker de, at jeg har valgt dét fra, som egentlig ville ha' været det bedste for mit barn.”

Det tyder på, at Karen er lidt ambivalent i sin fortælling, når hun på en ene side fortæller, at hun ikke som sådan synes det er pinligt at komme med en flaske, men at det alligevel bliver de forestillede blikke, der disciplinerer hendes oplevelse. Hanne fortæller om samme oplevelse: *”Altså, det er jo ikke en undskyldning, for man skal jo ikke komme med en undskyldning for, at man ikke ammer. Jeg tror nærmere, det har været sådan en forklaring på, hvorfor jeg ikke sidder med brystet fremme og giver hende mælk på dén måde”*.

For at vende tilbage til Goffmans begreb *impression management* eller *indtryksstyring*, så tyder det på, at mødrene føler et behov for at præsentere sig på en måde, som tilkendegiver, hvordan de definerer situationen og så vidt muligt forsøger at kontrollere det indtryk, som de efterlader hos andre (Goffman 2015). Mette fortæller eksempelvis: *”Der skal ligesom være en forklaring på, hvorfor man endte ud med at give flaske, for helt naturligt er det jo dét man også råder til... Altså det skal være amning”*. Det tyder altså på, at amning som strukturerende for forestillingen om 'det gode moderskab' – normen – bliver bestemmende for, at mødrenes behov for at forklare deres afvigelse. Helle fortæller om en situation, hvor hun sidder over for en anden 'flaskemor' i Lalandia: *”Og så tror jeg bare... Jeg ville jo gerne amme. Da jeg så sad der i Lalandia og skulle give den dér flaske... Så skulle de jo ikke sidde og tænke om mig, som jeg tænkte om hende, at hun nok havde valgt det fra. Det var jo for, at jeg ikke kunne”*.

Pointen er, at andres blikke både er strukturerende og disciplinerende for mødrenes oplevelse. Jane er også inde på denne ambivalens eller 'dobbeltthed', da hun reflekterer:

”At give flaske, er ikke et tabu, men ikke at kunne amme... Er måske et tabu? Forstår du, hvad jeg mener og kan du følge forskellen? De skal jo have mad for at udvikle sig og vokse, så det er jo ikke noget valg. Så det er ikke et tabu at give flaske, men det er et tabu, at man ikke kan amme.”

Janes fortælling vidner om, at amning i vores kultur – i feltet – tillægges så stor betydning for moderrollen, at jeg tænker, at der i Goffmans optik kunne være tale om en selvpræsentation, der ikke stemmer overens med gældende normer og regler. Og fordi den norm er så stærk, er min overvejelse, at amning således kan betragtes som et symbol på det gode moderskab, samt at det kan opfattes som en 'performance' som den gode mor.

I det faktum, at mødre med den mislykkede amning ikke er i stand til at præsentere dette, kan det meget vel forklare deres behov for at forsvare sig. Karen fortæller om situationen: *”Ét er, at man selv skal overvinde... Ja, at man skal overvinde det og sige, at nu er det den vej vi går... Ét er at sige det hjemme bag hjemmets fire vægge. Noget andet er, at man føler andre tænker, at man har truffet det forkerte valg”.*

Det paradoksale er blot, at de otte mødre, som jeg har talt med, netop ikke havde noget valg i forhold til at stoppe med at amme. Alligevel beretter de alle om dét at skulle forsvare 'det forkerte valg'. Mette fortæller:

”Jeg tror bare det er vigtigt for mig, at folk kender min historie. At jeg altså ikke hører til den gruppe, der aktivt har valgt det fra. Altså jeg skal forsvare mig lidt eller i hvert fald fortælle min historie om, hvorfor det endte sådan, for ellers er jeg bange for at de nok tænker, at jeg aktivt har valgt, at jeg ikke vil amme mit barn. Eller ikke gøre det, der var bedst for barnet og give det de muligheder, der er i modermælk. Når jeg får fortalt min historie, så har jeg kun mødt forståelse. Ellers tænker de måske, at jeg er i den gruppe, der selv har valgt det og dét vil jeg bare ikke ha'!”

Seks ud af otte informanter talte rigtig meget om at forsvare sig i sociale sammenhænge, ligesom stort set alle nævnte konfrontationen. Det handler altså ikke blot om at forsøge at kontrollere selvidentitet og det indtryk, som de efterlader hos andre. Det handler også om oplevelsen af at være stigmatiseret gennem konfrontation med andres spørgsmål om, hvorfor de giver flaske? To af informanter var inde på det paradoks, der er i, at du aldrig ville spørge en ammende mor: *”Nå, ammer du?”*, men at det modsat ligesom er legalt at stille mødrene spørgsmålet om hvorfor. Mette fortæller: *”Det er ligesom folks undring om hvorfor... Hvorfor ammer du ikke? Og så får man brug for at forklare sig”.*

Mødrenes udsagn efterlod mig umiddelbart i tanken om, at de indimellem er lidt på overarbejde, i behov for at forklare det valg, som jo ikke var et valg. Mødrene fortalte generelt om den tabubelagte oplevelse det er ikke at kunne amme. Karen følte sig nærmest lidt flov over det og Helle fortalte om hendes tanke, at de, der sidder omkring hende og ammer, tænker dårligt om hende.

Adspurgt betød det noget for Helles oplevelse af at være en god mor, at hun tidligere var lykkedes med sin amning. Hun fortæller om en oplevelse fra skiferien ugen før: *"Men når jeg sidder på den dér Vaffelstue i Sverige og der sidder en stolt bedstemor og fortæller, hvor dygtig hendes datter er til at amme og jeg så ska' hive flasken op lige bagefter, så rør' det mig. Jeg tænkte. Du skulle bare vide... Jeg kunne faktisk godt"*.

Helle betonedede helt klart vigtigheden af, at hun – gennem de tidligere vellykkede amninger – har bevist for hende selv og andre, at hun kan! På denne måde ser jeg ikke blot amning som afgørende for mødreneres identitet. Med Goffmans idé, kan amning som norm også betragtes som strukturerende for en klassisk 'performance', gennem hvilken det er muligt at efterlade det indtryk, at man er en god mor. Modsat uddyber Helle her den følelse hun fik, da det så ikke lykkedes:

"Så hun er bare en go' malkeko, min datter, siger hun. Og så går der ikke mere to minutter og så skal jeg til at give flaske. Dét synes jeg er svært. Jeg får næsten lyst til at sige, at det er jeg også! Og så følte jeg, at hun sad og tænkte, at min datter – hun kunne amme! Det er lidt ligesom, når man skal til eksamen og får et 7-tal, men synes man er et 10-tal værd. Jeg tror det er dén følelse."

Det tyder altså på, at informanterne ikke oplever sig selv som gode mødre, så længe amning ikke er den del af deres selvfortælling, hvilket Helle slutteligt kobler med Goffmans begreb om indtryksstyring: *"Jeg tror måske det handler om, hvilket billede du gerne vil gi' andre"*.

Kapitel 5: Mælkevejens stjerner

Spørgsmålet om at kunne give sit barn det bedste og gøre det rigtige, men også at vise andre billedet af det gode og rigtige moderskab, er vigtige temaer i mødrenes narrativ. Fortællingerne om den mislykkede amning rummer dog flere antropologiske tematikker, som jeg i det følgende vil folde ud, ved hjælp af teori.

At høre sammen

Et gennemgående tema i mødrenes fortællinger om den mislykkede amning var oplevelsen af, at det ikke længere kun var dem, der kunne give barnet mad. I og med, at flasken blev introduceret, åbnede det også mulighed for, at både fædre og andre familiemedlemmer kunne give barnet mælk. Karen fortæller om oplevelsen af barnets afhængighed:

”Det påvirkede mig helt vildt meget. Jeg følte det som et kæmpe nederlag, at det ikke kunne lykkes. Altså, virkelig... Jeg synes virkelig, at det var et nederlag, at... Ja, jeg synes det var et nederlag, at det ikke kunne lykkes. Og så synes jeg det påvirkede mig rigtig meget, at... Jeg synes det var så stor en del af morrollen, at det var... At han var dybt afhængig af, at jeg gav ham mad. Det påvirkede mig dybt, at han ikke var særlig afhængig af mig. Jeg følte ikke, at han var så afhængig af mig, som han burde være.”

Antropologen, Janet Carsten, udfordrede med sit skriv *The Substance of Kinship* netop den traditionelle opfattelse af, at slægtskab altid er biologisk. Hun brugte derimod begrebet *forbundethed* til at forklare slægtskab som et fænomen, der skabes gennem hverdagspraksis (Carsten 1995). Det fik mig til at overveje, hvorvidt den afhængighed, som Karen taler om, måske kan være et udtryk for en slags følelse af *forbundethed*? Mette udtrykker ligeledes bekymring for at have mistet eller tabt noget i kontakten med barnet, idet hun måtte give flaske: *”Ved at give flaske var det bare vigtigt for mig, at jeg ikke havde tabt dét. At jeg ikke ligesom distancerede mig fra hende, men stadig havde den dér kontakt som mor. At jeg ligesom havde den her med, at det er mig, der giver dig mad stadigvæk”*.

Flere af mødrene talte om begrebet *nærhed* og tilknytning som en vigtig del af dét at amme og på samme tid noget, som de var bange for at have mistet ved at give flaske. Hanne fortæller på samme måde om forventningen og dét at mælken kommer fra hende selv: *”Jeg tror bare, at den dér forventning om, at jeg kunne amme og at jeg rigtig gerne ville amme... Og også at jeg synes det ville være rigtig hyggeligt. Selvfølgelig kan jeg godt stadig ha’ hende ved mig, men det er bare ikke det samme, som når hun får maden fra mig.”*

Selvfølgelig er mødrene i biologisk slægtskab med deres børn, men Carstens nuancerende definition og brug af begrebet *forbundethed*, folder min forståelse for mødrenes oplevelse af den mislykkede amning ud. Ud over, at nærheden måske er et udtryk for følelsen af netop *forbundethed* i hverdagspraksis, så kunne det tyde på, at mødrenes egen mælk måske tillige et udtryk for følelsen af

slægtskab. Hanne fortæller i det følgende om sammenhængen mellem det naturlige og den mælk, som hun selv producerer.

Det viser, at amning som en praktisk handling, samt modermælken også er et meget betydningsfuldt element i dét at kunne amme. Hanne fortæller her om det disciplinerende i oplevelsen af ikke at kunne give barnet den mælk, som hun selv producerede:

”Jeg synes det er det mest naturlige i hele verden. At man giver ens barn det man selv producerer. Og at når man så er nødt til at ty til et andet produkt, end det man selv kan producere, så føler man sig jo ikke lige så god. Det gør man jo ikke. Det gjorde jeg i hvert fald ikke i starten.”

Det tyder på, at slægtskab gennem modermælk, samt forbundethed gennem amning som en praktisk handling, betyder noget i forhold til mødrenes oplevelse af at være gode mødre. Generelt fremhæver de igen forventningen til det gode moderskab – den forestilling, som de havde haft om at give barnet mad og lægge det til brystet.

Carsten beretter om, hvordan slægtskab også skabes gennem social praksis og flere af mødrene udtalte netop, at nærheden var meget vigtig for dem. Karen fortæller om nærheden: *”Ét er, at det var mig, der kunne give hende mad, men også... Ja, nærheden og sådan”*. Det rejser spørgsmålet om den praktiske handling, der er givet i at amme, har betydning i forhold til, at mødre oplever sig som gode mødre. Karen fortæller om sin oplevelse med at amme: *”Det er jo den dér helt, helt unikke nærhed, synes jeg... Ja, den der fornemmelse af at have dem helt, helt tæt... Og de dér lyde, de laver, når de spiser ved brystet. Der er sådan mange ting, synes jeg egentlig”*.

Det fik mig til at tænke på, at sundhedsprofessionelle ofte præsenterer begrebet tilknytning som en fordel ved at amme – noget, der kommer helt naturligt, når mødre har deres børn tæt på. Det åbner diskussionen af, hvorvidt mødrenes fortællinger om nærhed og forbundethed er en internaliseret del af den viden og sundhedsoplysning, som de har? Eller ligger behovet for at kunne give sit barn mælk og følelsen af forbundethed som et naturligt instinkt? I hvert fald vægtes det højt i mødrenes fortællinger. Mette fortæller her om det naturlige bånd og dét at føle kærlighed.

”Jeg havde i hvert fald brug for at sige, at jeg ikke bare tabte det bånd, jeg havde med hende, ved ligesom at gå over på flaske. Den kontakt jeg ligesom naturligt fik, fordi hun fik mad fra mig. Den følelse, at man kan give mad til sit barn... Det er sådan helt naturligt og noget, der giver ro. Og man føler nok... Kærlighed igennem det bånd på én eller anden måde. Og en ro fandt jeg i hvert fald... Ved at sidde og amme. Lige i starten, da det bare kørte det hele. Da nød jeg det jo rigtig meget.”

Generelt vægtede mødre disse elementer højt og udtrykte også en klar bekymring for at have mistet noget ved ikke at kunne amme. Gennem min observation i Magasin, udtrykte en mor, der gav

flaske, at: *"Intimiteten mangler, når flasken kommer imellem. Barnet bliver ligesom 'allemandseje'. Med lig dette, udtrykte en mor i fokusgruppen, at føle sig "afvist af sit barn"*.

Jane fortæller dertil, at hun i dag uændret tillægger den mislykkede amning betydning for den oplevelse, at hun ikke umiddelbart havde den helt rigtige moderfølelse. Selv her halvandet år efter, taler hun stadig med sin mand om, hvorvidt hun havde en fødselsdepression. Den mislykkede amning indgår som et afgørende element i hendes fortælling om at føle sig som en god mor: *"Ja, følelsen er på niveau i dag. Men tilknytningsmæssigt har det måske betydet noget? Fordi jeg kunne ha' haft brug for det? Kunne det ha' gjort forskel? Elskede jeg ham hurtigere, hvis jeg havde ammet?"*

Gennem samtalen vender Jane flere gange tilbage til denne tvivl, som begrundes i amningen – forbundetheden – der ikke lykkedes. Hanne fortæller også om hendes oplevelse med at føle sig depressiv, samt hvordan konfrontation med mælk og dermed den mislykkede amning, i alle sammenhænge, gjorde hende ked af det:

"Hele den første uge efterfølgende skulle man bare nævne amning eller mælk eller mad eller... Altså man skulle faktisk nærmest ikke nævne noget, før jeg begyndte at hyle. Og det var fuldstændig lige meget, hvor vi var. Om vi var hjemme og det bare var os eller om vi havde gæster eller var på besøg... Eller om jeg tog en mælk ud af køledisken nede i Brugsen. Det var fuldstændig lige meget. Der skulle ingenting til den første uge."

Det tyder altså på, at der er flere 'lag' af den oplevelse, som mødre har med at amme – det er ikke blot et udtryk for ønsket om at give sit barn det bedste.

Som Carsten argumenterer for, så har forbundethed også noget med hverdagspraksis at gøre, hvilket er meget lig den måde, hvorpå mødre henviser til amning som noget kropsligt eller en praktisk handling. Jeg vil i det følgende forholde mig til, hvorvidt kroppen betyder noget i forhold til mødrenes oplevelse med at amme.

Når kroppen svigter

Den franske antropolog Maurice Merleau-Ponty præsenterede i sin teori om Kroppens fænomenologi, at kroppen er menneskets måde at *være i verden* på. Det er således menneskes forbindelse mellem bevidsthed og verden (Merleau-Ponty 1994: 6 – 7, 15 – 17). Med teoriens centrale begreb *kropsskema* refererer Merleau-Ponty til det indre billede – den forestilling – som vi har om egen krop og dens muligheder. Kropsskemaet udvikles primært i barndommen og betegnes som en vanetilegnelse, en systematisk indlæring, hvor den viden, som vi har om kroppens handlemuligheder, integreres og automatiseres som en del af os selv (ibid: 41). Merleau-Pontys idé er altså, at *'mennesket er, fordi det kan'*.

Disse tanker er interessante at koble med det indledende kapitel og dermed Bourdieus idé om, at vi handler ud fra vaner, som vi har med os gennem hele livet. Særligt fordi både Bourdieu og Goffman oprindeligt lod sig inspirere af Merleau-Ponty.

Karen bringer igen op, at dét med at amme ligesom bare ligger i os som indgroet vane eller norm, men henviser her til det kropslige:

”Det ligger bare sådan i os, at det er sådan man gør. Det er dét vi skal. Fordi på en eller anden måde... Selvom man godt sådan nøgternt kan sige til sig selv, at den gode mor sidder ikke i brysterne og det vigtigste er, at mor og barn har det godt og... At barnet trives og tager på. Men der er stadig noget i dét der med, at man ikke kan. At det ikke kunne lykkes at amme. Der er bare stadig meget i dét med, at det ikke kan lade sig gøre, når man nu så gerne vil det.”

Karen henviser til amning som en naturlig del af dét at være mor og nævner igen, at *'det er sådan man gør'*. Hun nævner dertil den frase, som alle mødre kender og sundhedsprofessionelle ynder at bruge, nemlig *'den gode mor sidder ikke i brysterne'*.

Det var meget interessant at opleve, hvordan alle mødre konsekvent havde forholdt sig til denne frase. Jane fortæller: *”Jamen, jeg tror det er fordi, at selvom man siger, at den gode mor ikke sidder i brysterne... Så føler vi lidt, at det sidder i brysterne. Det hører det med til at være en rigtig mor”*.

Perspektivet er meget lig Merleau-Pontys tanker om, at *'jeg er, fordi jeg kan'* og det kunne tyde på, at kroppens funktion – dét at kunne amme – betyder noget i forhold til at føle sig som en rigtig mor. Jane stiller netop spørgsmålstejn ved den *'trøst'*, som mødre med den mislykkede amning ofte bliver mødt med og fremhæver netop kroppen som et vigtigt element, i forhold til at være mor. Det skaber et paradoks og leder mig tilbage til mødrenes forventning og forestilling om det gode moderskab. Karen fortæller således om forventningerne til sin egen krop:

”Jeg tror... Især med Anton... Jeg havde slet ikke forestillet mig, at det amning dér skulle blive et issue, når jeg kom hjem. For brysterne var der jo... Hvor svært kan det være? Jeg havde slet ikke forestillet mig, at det kunne blive... At det kunne komme til at fylde så meget.”

Ifølge Merleau-Ponty skal kropsskemaet netop betragtes som en slags *'tegning'*, en global plan over kroppen eller bevidsthed om kroppens eksisterende dele. Det vil sige en bevægelse eller mulighed i en bestemt kropsdel (ibid: 42 – 43). Flere af informanterne fortalte om forventningen til egen krop, samt dét, at de ikke havde forestillet sig ikke at kunne amme. Ifølge Merleau-Ponty er kroppen netop forbindelsen til bevidstheden og former dermed vores måde, hvorpå vi opfatter os selv. I lighed hermed, er det tydeligt at Mette tillægger det stor betydning at kunne amme og selv producere mælk, når hun fortæller:

”Ét er, at jeg selv havde et ønske om, at jeg gerne ville amme, men det ønske har jeg et sted fra, tænker jeg jo også. Og det ligesom blev et mål for mig og for folk generelt... Det er jo det, der vil sige, at man være god mor. Jeg tror det var sådan jeg selv havde tænkt. At jeg er en god mor, fordi jeg selv kan give mit barn mad. Og det har jeg jo fået at vide så mange gange siden, at den gode mor sidder ikke i brysterne.”

Det kunne tyde på, at når kroppen ikke fungerer – når amningen ikke lykkes – så betyder det noget for mødrene. Det stemmer ikke overens med deres forventninger til egen krop – brysterne som en kropsdel – hvilket først bliver bevidst for dem, når kroppen svigter. Mødrene italesætter igen kroppens funktion og amning som en norm og noget, der er naturligt at gøre. Merleau-Ponty bruger netop begrebet kropsskema til at forklare, at den menneskelige krop er forbindelsen til bevidstheden. Det får mig til at tænke på, at dét ikke at kunne amme, må betyde noget for mødrenes identitet og implicit oplevelsen af at føle sig som gode mødre.

Et gennemgående tema i mødrenes fortællinger var også det naturlige i at amme – både i forhold til kroppen og i forhold til den ’programmering’, som mødrene, helt fra barndommen, har med sig om kvindekroppen. Hanne fortæller således:

”Det er det man altid har gjort og det er dét, der altid har været der. Kvinder har jo altid været udstyret med deres bryster og har jo altid lagt deres børn til brystet. Det gør vi og det gør alle mulige andre pattedyr. Så altså... Fra naturens side er det jo sådan man giver sine børn mad.”

I forlængelse af ovenstående, er det relevant at undersøge, i hvilket omfang amning kan anskues som værende naturligt, samt hvad denne opfattelse betyder for mødrenes opfattelse af amning, set i forbindelse med moderskabet.

Det naturlige valg

I forlængelse af mødrenes fortællinger om vigtigheden af *nærheden* og dét at kunne give barnet deres egen mælk, var et gennemgående tema, at amning blev italesat som *’det naturlige’*.

Hanne fortæller her om sin overvejelse omkring amning og flaske, at *”Jeg har nok ikke haft så meget viden om det egentlig. Jeg synes bare det ligger i vores natur, at det er det mest naturlige og det synes jeg jo også, at det er... Jeg vil jo hellere give hende noget fra mig, end noget, der er skabt på en fabrik”*.

Da den britiske antropolog, Mary Douglas i *Purity and Danger*, talte om *det rene og urene*, var det selvsagt i en helt anden kontekst, men dog er der nogle elementer i Hannes udsagn, som er meget lig dette. Douglas berettede om det rene og det urene, at det kunne betragtes som disciplinerende regler og en måde at opretholde samfundet på – en måde at klassificere på. Denne klassifikation er en måde, hvorpå mennesker fungerer sammen (Douglas 1966: 43 – 44).

Idéen kan bruges i den fortolkning, at *det rene* symboliserer tilgangen til det normale og fysisk sunde liv. Douglas tog udgangspunkt i *Det gamle Testamente*, da hun forklarede, hvordan dét at overholde regler om – for eksempel – ikke at spise urene dyr, er at vise respekt for Gud (Douglas 1966).

Umiddelbart kan Douglas' teori virke meget abstrakt og langt fra den moderne virkelighed, men alligevel kan idéen om det gode og det sunde transformeres ind i en moderne fortælling. Hanne udtrykker netop, at hun hellere vil give sin datter noget fra sig selv – det naturlige – frem for noget, der er skabt på en fabrik. Det kunne i den forståelse således godt tyde på, at modermælk kan betragtes som *det rene* mod modermælkserstatning som *det urene*.

Douglas hævdede netop, at vi – for at forstå reglerne – er nødt til at se på den enkelte kultur. Det får mig til at overveje, om den måde, hvorpå vi i vores kultur præsenterer amning som værende det bedste for barnet, har betydning for den måde, hvorpå mødrene opfatter modermælkserstatning? Hvis modermælk betragtes som *det rene* og erstatning som *det urene*, så er der mange ligheder med Douglas' måde at tænke *det rigtige* og *det forkerte* på.

I forbindelse med mit feltarbejde stiftede jeg bekendtskab med en plakat, der hænger på det lokale fødested. Plakaten med overskriften *Brug brystet* fra Fonden *En god start i livet*, viser en mor, der har sit barn tæt ved brystet. Ord som *altid ved hånden*, *genbrugsemballage*, *uden papsmag* og *aldrig sur*, pryder den indrammede plakat, der hænger centralt på barselsgangen.

Det er selvsagt ikke det samme som Douglas' begreber om rent og urent, men giver dog indblik i, hvordan modermælk kontra modermælksersättning på sin vis kan opfattes som *det rene* og rigtige, mod ersättning som *det urene* og forkerte.

Min umiddelbare tanke var, at plakaten, som er udgivet af fonden *En god start i livet*, lidt kreativt sagtens kan repræsentere den tolkning, at *'ammer du ikke, så får dit barn ikke en god start i livet'*. Derudover er du, hvad angår miljøet – måske lidt overfortolket – heller ikke en ansvarlig mor, hvis du ikke ammer. Det efterlader mig i den filosofi, at Bourdieu netop udviklede sin praksisteori ud fra dét at få øje på de usynlige ting, der strukturerer både norm og handling.

Hanne, der i forvejen er meget bevidst om miljøet og blandt andet er den første mor, som jeg har mødt, der bruger bleer, der kan vaskes, supplerer omkring dét at give flaske:

"Jeg ved jo ikke 100%, hvad modermælksersättning er lavet af. Jeg ved, hvad jeg selv spiser og putter i munden. Og... Jamen, så forbinder jeg det med noget hygge og noget nærvær og at man kan give hende den der tætte kontakt. Det kan jo selvfølgelig også godt gøre alligevel, men... Jeg synes jo bare ikke, at det er helt det samme. Når man ikke lægger hende til brystet."

Det tyder således på, at modermælk som det naturlige og rigtige valg, betyder noget centralt i mødrenes oplevelse af at være gode mødre. At gøre det rigtige og dermed være en god og ansvarlig mor – at give barnet det bedste. Modsat får det mig til at tænke, at et budskab som på denne plakat, må virke forstærkende i den oplevelse mødre får, når amningen ikke lykkes. Meget lig Douglas' idé, fortæller Hanne her om at føle sig forkert:

"Jeg tror, jeg følte mig utilstrækkelig. Noget jeg så som det allermest naturlige i hele verden, kunne jeg ikke give mit eget barn. Altså jeg tror som sådan ikke, at jeg følte mig forkert... Jeg synes det var rigtig hårdt og jeg synes også, at det var et kæmpe stort nederlag... Altså mest fordi jeg synes det var det mest naturlige i hele verden."

Hannes fortælling viser, at der er elementer ved amning, såsom det naturlige valg, forbundethed og den kropslige nærhed, som alle er vigtige – en slags 'Mælkevejens stjerner' – i fortællingen om det gode moderskab. Dette leder mig hen til spørgsmålet om, hvorvidt amning kan betragtes som et symbol eller ritual, som hører med i overgangen fra at være kvinde og til at blive mor.

Kapitel 6: En anderledes tilblivelse

Fortællingerne om mislykket amning er mere kompleks, end umiddelbart antaget, og min overvejelse er, at de – som narrativer – måske ikke alene betyder noget for mødrenes identitet, men måske har en særlig betydning i forhold til den proces det er at blive mor? I det følgende vil jeg, ud fra mødrenes fortællinger, forholde mig til, i hvilket omfang amning kan betragtes som et symbol – et ritual – i overgangen fra at være kvinde til at blive mor, samt hvilken betydning det har, når det så ikke lykkes.

Mor i 'Ingenmandsland'

Et centralt tema i både antropologien og mødrenes fortællinger er livsfaser eller overgange, og med henblik på at undersøge amningens betydning for denne overgang – eller transformationen – fra kvinde til mor, er mit valg faldet på den britiske antropolog, Victor Turner, der netop er kendt for sit arbejde omkring symboler og ritualer i forbindelse med overgange i livet. Overgangen benævner Turner for *becoming* og denne er meget lig den proces – eller livsfase – som det er at blive mor (Turner 1967: 93 – 111).

Turner var optaget af at analysere overgang – *becoming* – som værende forbundet med ritualer i forskellige kulturer. Inspireret af Arnold van Genneps *Rites de passage*, var Turner primært optaget af den midterste fase – liminalfasen – hvor mennesket forandrer sig fra at være ét til at blive noget andet. Dette er meget lig forandringen fra at være kvinde til at blive mor. Særligt optaget var han af de ritualer og ceremonier, som forbundet hermed, ofte afspejlede kulturens normer og etiske standarder (ibid: 93).

Interessant var det at lytte til mødrene, som alle konsekvent tillagde amningen meget stor betydning i forhold til dét at blive mor. Charlotte fortæller eksempelvis:

”Det er jo den største del jeg har tænkt på som mor... Den bliver taget fra. For alt andet havde jeg ikke sådan tænkt på inden. Jeg har altid haft det sådan, at det tager jeg, som det kommer. Jeg ved jo ikke, hvordan hun er. Men selvfølgelig har det taget noget fra mig, fordi det bare var det vigtigste for mig.”

Fortællingen efterlader et billede af den mislykkede amning som Charlottes største frustration i processen at blive mor. Hun nævner igen forestillingen om det gode moderskab, samt benævner amningen som noget, der er blevet taget fra hende. Da Turner var optaget af overgange eller *den liminale fase*, betegnede han individerne implicit som *neophytter*. De havde i denne fase hverken social identitet eller familiemæssig position. Der er tale om mennesker, der har en fysisk realitet, men ikke nogen social status. I forlængelse af Douglas' idé om det rene og det urene, skriver Turner i *Betwixt and between*, at *'The unclear is unclean'* (ibid: 97).

Turners tanker om denne livsfase ligger selvfølgelig meget langt fra danske mødre i moderne kontekst, men dog kan idéen meget vel give mening, i forhold til processen at blive mor. Flere af mødrene talte om den mislykkede amning som et tab eller en sorg og Mette fortæller således:

”Jeg kan godt mærke, at jeg ikke helt er nået så langt, at jeg har accepteret og affundet mig med det... Det snakkede jeg også med min kæreste om. På en eller anden måde sørger jeg jo også over det. Det tab, der ligesom var og det at jeg havde ønsket at amme så meget og det bånd jeg havde med min datter på det tidspunkt... Det var lidt et tab for mig... Og en sorg. Det synes jeg jo egentlig, sådan set lidt tilbage.”

Turner forklarede symboler og ritualer som værende forbundet med den liminale fase, samt at *neophytterne* fik fornyede kræfter, når de – gennem symbolske handlinger og ceremonier – blev redefineret i en ny social status (ibid: 107).

Mødre kan ikke direkte betegnes som *'neophytter'*, men dog er det tydeligt, at mødrene oplevede at have mistet noget i forbindelse med den mislykkede amning. Flere udtrykte således også, at amning var det element, som betød mest i forhold til både at blive og være en god mor. Altså mange ligheder med idéen om, at livsfaser ofte er forbundet med ritualer og symboler, hvorigennem individet transformeres til at være ét og blive noget andet. Mette fortæller:

”Det var nok dét, der i sidste ende betød mest for mig, i forhold til at være en god mor. Jeg er stadig ikke helt nået dertil, kan jeg mærke. For jeg kæmper stadig med nogle af de tanker om tab og skyld og skam. Men det fylder mindre for mig nu, end det gjorde for bare tre uger siden.”

Sammenholdes Mettes fortælling med Turners begreb om becoming, så kan den mislykkede amning betragtes som et manglende ritual, der fastholder mødrene i en liminalfase. Mette udtrykker, at det fylder mindre nu, end det gjorde for bare tre uger siden, hvilket kunne tyde på, at hun har følt sig fastlåst. I en fase, hvor kvinden med amning betragtes som et indvielsesritual, fuldender hendes identitet og oplevelse af at være en god mor, har det stor betydning, hvis amningen så ikke lykkes. Karens fortælling er et godt eksempel: *”Da havde jeg helt sikkert en periode, hvor jeg følte mig som en... Hvor jeg ikke følte mig som en rigtig mor. Hvor jeg følte mig som en dårligere mor... Jo, som en dårligere mor faktisk”*.

Karen fortæller ligeledes om en periode, hvor hun ikke følte sig som en rigtig mor, fordi amningen ikke lykkedes. Pointen er, at amning – som fænomen – også kan opfattes som et symbol eller ritual. Meget lig Turners idé, tyder på at kunne betragtes som en begivenhed, der rituelt og symbolsk forandrer kvinden og fuldender hendes oplevelse som en god mor. Følelsen af at være i en *liminalfase* i længere tid, kommer tydeligt til udtryk i Mettes fortælling:

”Lige dengang, at jeg startede med at give flaske, da synes jeg da kun, at jeg var 50% en god mor. Jeg tror da, at det stiger, men jeg tror altid der vil være en lille del af mig... Åh, skulle jeg ha’ kæmpet lidt mere for den amning? Jeg ved ikke, om det forsvinder helt. Om jeg kan affinde mig helt med det? Det håber jeg... For jeg tror det vil være bedst for mig selv.”

Det interessante er, at Mette her fortæller om oplevelsen af ikke at føle sig som en god mor, samt at hun stadig nu – to måneder efter fødslen – befinder sig i denne overgangsfase. Hun rejser selv spørgsmålet, om det nogensinde helt forsvinder, hvilket efterlader mig i den opfattelse, at amningen fuldbyrder mødrenes transformation fra en status til en anden.

Hvis denne *becoming* eller overgang er betinget af amning som et ritual, kan det eventuelt forklare, hvorfor reaktionen på den mislykkede amning ofte er så voldsom. Mette fortsætter på spørgsmålet om, hvorvidt hun føler sig som en lige så god mor nu, hvor den mislykkede amning er lidt på afstand: *”Jeg tror tæt på, men alligevel ikke helt. Det tror jeg stadig, at jeg har den tanke, at jeg er nok 95% en god mor, men de sidste 5%... Skulle jeg ha’ kæmpet lidt mere? Lige nu har jeg det stadig sådan, at der lige mangler et par procenter, for at jeg er lige så god som de andre.”*

Fortællingen viser, at Mette stadig ikke føler sig som en god mor. Følges Turners tankegang, så tyder det på, at de ikke ammende kvinder udelukkes fra at kunne opnå en status som den gode mor. De efterlades i et *tomrum*, i liminalfasen, som Turner beskriver det.

Karen fortæller om dette tomrum, at amning som *det rigtige* og som den forventede forestilling om det gode moderskab, fastholder hende i en fase, der er svær at komme ud af: *”Det var klart, der det påvirkede mig mest. Det var den dér fornemmelse af, at det er sådan her man skal gøre... Den var virkelig svær at komme over, altså...”*

Amningen som det forløsende ritual eller symbol på det gode moderskab, giver mig associationer til mødrenes fortællinger om, hvordan de konsekvent gik meget langt og kæmpede for at få amningen til at lykkes. Det kan således tyde på, at amningen er en nødvendighed, i forhold til mødrenes oplevelse af at føle sig som en god mor. Mette fortæller her om oplevelsen at stadig at være i dette ’Ingenmandsland’:

”Det var den der forventning til én selv... Man blev skuffet over sig selv og følte skam og sorg over, at det ikke lykkedes. Det kommer måske så langt på afstand, at man finder en ro i det på én eller anden måde...? Men der tror jeg ikke helt, at jeg er nået til endnu.”

Den mor, som jeg mødte i Magasin fortalte: *”Det betyder noget for din identitet og moderrolle. Det er jo den første store opgave du har.”* Far kommer ind, sætter jeg ned og lytter, inden han siger: *”Det sidder jo også i dig endnu”*. Og herefter talte de lidt sammen om, at *’hvad du har med dig’* – historikken – betyder noget.

Fortællinger bar generelt præg af overvejelser om, hvorvidt de skulle have kæmpet mere med deres amning. Også på trods af, at der ikke var anden udvej, end at tilbyde en flaske, idet børnene ikke fik mælk nok.

Kæmpede jeg nok?

Som tidligere nævnt, så repræsenterer dette projekt otte mødre, som havde et brændende ønske om at amme, men som ikke kunne lykkes med det. Den pointe taget i betragtning, at en velfungerende amning – i alle henseender – er et afgørende element i mødrenes selvfortælling og oplevelse af at være en god mor, så forklarer dette rigtig fint, hvorfor de stadig er efterladt i det 'tomrum', hvor de overvejer, om de burde eller kunne ha' kæmpet mere. Mette fortæller: *"Jeg tænker da stadig: "Kunne jeg ha' fået det til at køre? Kunne jeg ha' fået amningen op igen? Det er jo sådan nogle dumme tanker man går med"*, mens Charlotte her fortæller om uvisheden og tvivlen på, om hun kunne have gjort mere:

"Ja, jeg følte mig da som den dårligste mor. Jeg har altid følt, at jeg har haft styr på børn. Altså jeg arbejder med børn og... Det er bare den følelse man får... Man bliver virkelig bare så skuffet over sig selv. Jeg tror aldrig jeg har været så skuffet over mig selv. Og så er det stadig min skyldfølelse. Det er nok bare afklaringen på... At man aldrig finder ud af, om man kunne ha' gjort mere?"

I forhold til Turners idéer, kunne det godt tyde på, at mødrene – som følge af den mislykkede amning – er efterladt i følelsen af at være i et tomrum. Faktisk var det meget generelt, at mødrene udtrykte sig om den mislykkede amning som en fase, som de enten stadig befandt sig i eller som det havde taget dem meget lang tid at komme ud af. Mette fortæller om dette tomrum: *"Jeg vil ikke sige affinde sig med det, men man kommer tilpas nok på afstand, så tiden gør noget for én. Noget godt for én på dén måde"*, mens Karen fortæller om, hvordan hun i dag ikke længere føler sig som en dårlig mor:

"Jeg synes stadig, at dét med at kunne amme sit barn... Det er en stor del af det at være mor. Men omvendt er det jo ikke fordi jeg føler mig som en dårligere mor nu eller mindre mor eller noget... Altså selvom at have haft tre børn, der har fået flaske."

Karen betoner dog igen, at amning for hende er en stor del af dét at være mor og således understreger hun til sidst: *"Jeg kan stadig væk godt nogle gange tænke, at det ikke... Jeg ville godt... Jeg ville godt ha' prøvet det dér med at kunne amme"*.

Det får mig til at tænke på, at amning er meget lig Turners idé om, at overgangsfasen – denne *becoming* – er forbundet med symboler og ritualer, der afspejler normen i den pågældende kultur.

Amning – som et ritual eller symbol på det gode moderskab – er en nødvendighed i mødrenes *becoming* – i overgangen fra at være kvinde og til at føle sig som en rigtig mor. En nødvendighed, som måske kan forklare ønsket om at amme – næsten for enhver pris.

Jane fortæller om at være i et tomrum: *"Følelsen kan jeg jo ikke få til at gå væk. Det er jo ikke noget vi kan lave om på. Og følelsen af ikke at slå til, kan jeg heller ikke få til at gå væk. Den vil altid være der"*, mens Hanne betoner betydningen af uvisheden i den liminale fase:

"Jeg kæmpede virkelig. Så var rigtig bange for, at nogen stemplede mig som én, der ikke gad at forsøge. Den tvivl har også siddet i mig efterfølgende, hvor jeg tænkte... Nu havde vi godt nok en sundhedsplejerske, der sagde, at jeg skulle stoppe. Men hvad nu, hvis jeg alligevel havde fortsat, var det så lykkedes på et tidspunkt eller var det aldrig lykkedes?"

Uvisheden og amningen som 'det ultimative skridt' til moderskabet forklarer måske, at Karen således slutter sin selvfortælling: *"Jeg har sådan skulle justere mit billede af mig selv. Hver gang. Hver gang har det bare været lidt et tab og lidt en sorg, at det ikke kunne fungere"*.

Konklusion og perspektivering

Formålet med dette projekt var at undersøge, hvilken betydning den mislykkede amning har for danske mødres oplevelse af at være en god mor. I det følgende vil jeg koble analysens resultater med Jackson idé om fortællingen som et *eksistentielt imperativ*.

Analysen viser, hvordan kulturelle normer – herunder sundhedsoplysning – strukturerer vores forestilling om og forventning til et normalt og naturligt moderskab. Det viser, hvordan amning som det bedste for barnet – helt ubevidst – integreres i mødrenes egen opfattelse af, hvad vil det sige at være en god mor.

Empirien tydeliggør, at den almindelige historie om at blive mor, radikalt ændres, når amning ikke integreres i den. Mødrenes fortælling – som et eksistentielt imperativ – er markant anderledes, når amning ikke lykkes. Dette har betydning for mødrenes identitet – særligt i overgangen fra at være kvinde til at bliver mor.

Amning som symbol på 'det ultimative skridt til moderskabet' forklarer ønsket om at amme for næsten enhver pris, ligesom det forklarer mødrenes oplevelse af at føle sig stigmatiserede.

Ligeledes viser projektet, at elementer som slægtskab og forbundethed, amning som en praktisk, kropslig handling, samt definitionen på modermælk som *det rene*, gode og sunde valg, stadig gør sig gældende for oplevelsen af at være en god mor i moderne, dansk kontekst.

Således bliver den mislykkede amning strukturerende for oplevelsen af tab og sorg, nederlag og fiasko, ligesom mødre – i egen livsfortælling – ikke er rigtige mødre, så længe de ikke ammer.

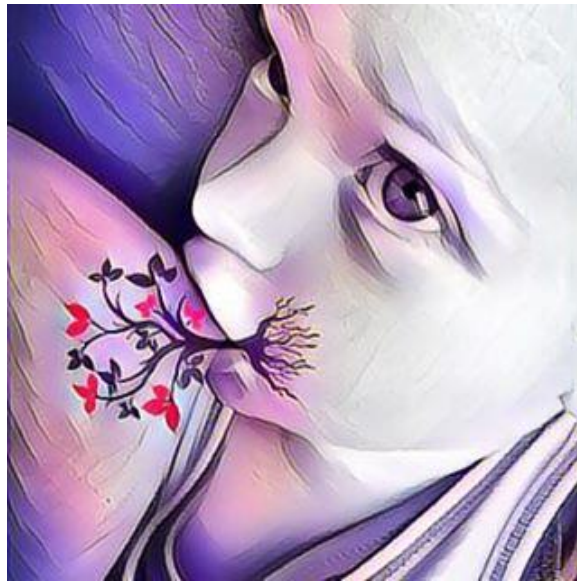
Det empiriske materiale vidner om, at det ikke blev det moderskab, som mødre havde forestillet sig og at de – i mangel på amning som et integreret ritual eller symbol – derfor må konstruere et andet narrativ.

I forlængelse heraf kunne det være relevant at undersøge, hvordan amning – netop som symbol – performes og definerer mødres opfattelse af være gode mødre gennem sociale medier. Mit feltarbejde har allerede givet indblik i, hvordan amning er *'det man ser'*, når kendisser, men også mødre i almindelighed, gennem næsten daglige opslag med billeder af dem selv som ammende – eller smykket med *Livets Træ* – iscenesætter dem selv som den gode mor, samt amning som det rigtige og sunde valg.

Afslutning

Når jeg tidligere har læst *Lottes lillebror* højt for mine børn, så har jeg altid værdsat den naturlige historie om et ammet barn. Dog er det vigtigt at huske på, at da Gunilla Wolde skrev denne bog tilbage i 70'erne, så var det nok snarere en tilfældighed, end en bevidst fremstilling af amning som 'det ultimative skridt til moderskabet'.

Med dette projekt har jeg overvundet egen etnocentrisme og tænker, at vi kan lære noget af H.C. Andersens fortælling om *Den grimme ælling*, som jo endte godt, selvom ællingen – der blev til en smuk svane – for evigt huskede på, hvor anderledes og forkert den havde følt sig. Med dette in mente er en vigtig pointe, at der er mere end én sandhed om det bedste og at amning – midt i alt det gode – også er blevet et kulturelt skabt symbol på det gode moderskab. Det bør vi måske minde en mor som Karen om, når hun i sit eksistentielle imperativ fortæller: "*I mit billede er det bare et rigtigt moderskab at amme sit barn, altså... Det var den mor, jeg gerne ville være*".

Three of Life

Litteraturliste

- Andersen, Hans Christian (2009): Samlede Eventyr og Historier, 3. udgave, 7. oplag, Høst & Søn, København, side 202 – 209.
- Bernard, Russell (2006). Unstructured and Semistructured Interviewing. I: *Research Methods in Anthropology*. Lanham: Alta Mira Press: 210-250.
- Bourdieu, Pierre (1977): *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press 1993.
- Bourdieu, Pierre (1980): *The Logic of Practice*. Polity Press 1990.
- Carsten, Janet (1995): The Substance of Kinship and the Heat of the Hearth: Feeding, Personhood, and relatedness among Malays in Pulau Langkai”. I: *American Ethnologist* 22(2): 223 – 241.
- Chodorow, Nancy (1978): *The Reproduction of Mothering*. University of California Press, London.
- Douglas, Mary (1966): *Purity and Danger: An analysis of the concepts of pollution and taboo*. Routledge. London and New York.
- Emerson, Robert et al. (1995): *Pursuing Members Meanings. I: Writing Ethnographic Fieldnotes*. Chicago University Press.
- Felholt, Line (2014): Mor-monster – sådan slipper du af med hende, *Magasinet Vores Børn*, 6. maj 2014: <http://voresborn.dk/baby/mor-monster-sadan-slipper-du-af-med-hende>
- Foucault, Michel (1993): *Klinikkens fødsel*. Hans Reitzels Forlag, København 2000.
- Foucault, Michel (1982): *The Subject and the Power*. *Critical Inquiry* 1982.
- Geest, Sjaak van der (1995): Overcoming Ethnocentrism: How social science and medicine relate and should relate to one another”. I: *Social Science & Medicine* (7), side 869 – 872.
- Geertz, Clifford (1973): *Thick Description. Towards an Interpretive Theory of Culture*. I: *The Interpretation of Cultures*. New York: Harper-Collins.
- Goffman, Erving (2016): *Stigma – om afvigerens sociale identitet*, Samfundslitteratur, 2. udgave, 4. oplag 2016.
- Goffman, Erving (2015): *Hverdagslivets rollespil*. Samfundslitteratur, 1. udgave, 2. oplag 2015.

- Halkier, Bente (2010): Fokusgrupper. I: Svend Brinkmann & Lene Tanggaard: Kvalitative metoder. En grundbog. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hastrup, Kirsten (2010): Ind i verden, 2. udgave, 4. oplag, Hans Reitzels Forlag, København.
- Hastrup, Kirsten (2004): Viden om verden, 1. udgave, 2. oplag, Hans Reitzels Forlag, København.
- Indenrigs- og Sundhedsministeriet (2002): Sund hele livet – de nationale mål og strategier for folkesundheden 2002 – 2010.
- Jackson, Michael (2002): The Politics of Storytelling. Museum Tusculanum Press 2013.
- Keesing, Roger (2000): "Not a real fish". The ethnographer as inside outsider". I: Devita, Phillip (ed.) Stumbling toward truth. Anthropologists at work. Waveland.
- Kleinman, Arthur (1988): The Illness Narratives: Suffering, healing and the human condition. Basic Books, Inc., Publishers, New York.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann (2009): Interview – Introduktion til et håndværk, 2. udgave, 6. oplag. Hans Reitzels Forlag, København.
- Maher, Vanessa (1992): The Anthropology of Breastfeeding. Berg Publishers Limited.
- Merleau-Ponty, Maurice (1994): Kroppens fænomenologi, 4. oplag 2006, Det lille Forlag, Frederiksberg.
- Ortner, Sherry Beth & Harriet Whitehead (1981): Sexual Meanings: The social construction of gender and sexuality. Cambridge University Press.
- Patton, Michael Quinn (2002): Qualitative Research & Evaluation Methods. 3d edition. Thousand Oaks. CA: Sage.
- Sahin. Sultan (2015): Derfor giver amning højere intelligens. Bragt i: Berlingske Tidende, den 8. juni 2015: <https://www.b.dk/sundhed/derfor-giver-amning-hoejere-intelligens>
- Spradley, James (1980): Step 4 & 6. I: Participant Observation. New York: Holt, Rhinehardt and Winston.
- Steffen, Vibeke (2007): Sundhedens veje – grundbog i sundhedsantropologi, 1. udgave, 1. oplag, Hans Reitzels Forlag, København.

Sundhedsstyrelsen (2013): Amning – en håndbog for sundhedspersonale. Sundhedsstyrelsen, 3. udgave, 1. oplag 2013.

Sundhedsstyrelsen (1972): Svangerskab, fødsel og spædbarnspleje – vejledning for forældre. Udgivet af Sundhedsstyrelsen i samarbejde med Komitéen for Sundhedsoplysning, 4. oplag 1972.

Tanggaard, Lene og Sven Brinkmann (2010): Interviewet – samtalen som forskningsmetode. I: Brinkmann og Tanggaard: Kvalitative metoder – en grundbog. Hans Reitzels Forlag.

Turner, Victor (1967): Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites de Passage. I: The Forest of Symbols: Aspects of a Ndembu Ritual. New York. Cornell University Press.

Wadel, Cato (1990): Feltarbeid i egen kultur – en innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning, 2. utgave, Flekkefjord.

Wolcott, Harry F. (1994): Confessions of a “Trained” Observer. I: Transforming Qualitative Data: description, analysis, and interpretation. Thousand Oaks: Sage publications.

Wolde, Gunilla (1974): Lottes lillebror, 2. udgave, 15. oplag, Forlaget Carlsen 2004.

Bilag 1: Informanterne

Præsentation af informanter

Navn	Alder	Familie	Job
Mette	25	Kæreste og mor til pige på 2 måneder.	Operationssygeplejerske.
Vibeke	39	Gift og mor til to drenge. Far har to drenge fra tidligere forhold. Yngste søn er 2½ måned.	Fitnessinstruktør, selvstændig. Har et stærkt ønske om at hjælpe andre, der ikke lykkes med deres amning.
Hanne	28	Gift og mor til pige på 9 måneder.	Pædagog, arbejder på bosted for psykisk syge. Drømmer om at uddanne sig til hospitalsklovn.
Jane	33	Gift og mor til dreng på 1½ år.	Tidligere butikschef i Jysk, arbejder nu i Kop og Kande.
Maria	35	Gift og mor til dreng på 1½ år.	Akustikingeniør.
Charlotte	24	Gift og mor til pige på 2 måneder.	Pædagog i den lokale børnehave.
Helle	31	Gift og mor til tre børn, to piger og en dreng på 6 måneder.	Sygeplejerske på Medicinsk Modtageafsnit. Vil gerne være sundhedsplejerske.
Karen	36	Gift og mor til tre, to drenge og en pige på nu 2 måneder.	Sygeplejerske på en hjerteafdeling.

Bilag 2: Interviewguide

<p><i>Fortælling</i></p>	<p><i>Fortæl lidt om dig selv?</i></p> <p><i>Prøv at beskriv din oplevelse med at amme. Kan du sætte flere ord på, hvad...</i></p> <p><i>Fortæl mig om din (allerførste) oplevelse med at amme (hvordan var det, hvordan gik det, hvad følte du, hvordan var dit barn, hvem blandede sig)?</i></p> <p><i>Herefter mere generel oplevelse...? (formet af gradvise erfaringer).</i></p> <p><i>Hvad var det bedste og værste ved at amme? (varierende oplevelser, opfattelser og holdninger i tid og rum).</i></p> <p><i>Hvordan oplever du dét at give flaske? Prøv at fortæl om...</i></p> <p><i>Har du hørt andre fortælle om, hvordan de har oplevet ikke at kunne amme?</i></p> <p><i>Hvad hører du oftest mødre fortælle om?</i></p> <p><i>Hvilken oplevelse/fortælling har gjort størst indtryk på dig?</i></p>
<p><i>Oplevelse</i></p>	<p><i>Prøv at fortæl om, hvordan du oplevede dét ikke at kunne amme? Spørge ind ud fra svar... (fortæl mere om det).</i></p> <p><i>Prøv at sæt nogle ord på de tanker og følelser du havde, da du fandt ud af, at du ikke kunne amme?</i></p>
<p><i>Betydning</i></p>	<p><i>Hvad betyder det for dig at kunne amme? Fortæl lidt mere om...</i></p> <p><i>Nogle mødre vælger selv amning fra. Hvad tænker du om det?</i></p> <p><i>Er det dig selv, der tænker sådan eller har du hørt andre sige noget om det?</i></p>
<p><i>Viden</i></p>	<p><i>Hvad vidste du/tænkte du om amning før?</i></p> <p><i>Hvor fik du din viden fra?</i></p> <p><i>Hvad tænker du nu?</i></p> <p><i>Bruger du de sociale medier? Har du oplevet, at mødre taler om amning eller dét ikke at lykkes med amning dér?</i></p> <p><i>Hvordan har det påvirket dig?</i></p>

<p><i>Netværk</i></p>	<p><i>Prøv at fortæl om, hvordan du blev mødt af din omverden, da amningen viste sig ikke at kunne lykkes?</i></p> <p><i>Var der noget fagpersoner kunne ha' gjort anderledes i forhold til oplevelse med ikke at kunne amme?</i></p>
<p><i>Den gode mor</i></p>	<p><i>Har du talt med andre mødre, der ikke har kunnet amme?</i></p> <p><i>Kan du fortælle mig lidt om det?</i></p> <p><i>Har du tænkt over, om det gjorde noget ved dig som mor ikke at kunne amme?</i></p> <p><i>Kan du uddybe...</i></p>